СВАБОДА

№ 13 лістапад 1993 г.

Кошт 30 рублёў

ГОД ЗАСНАВАНЬНЯ 1902
ВЫХОДЗІЦЬ З 1990

Галоўны рэдактар **Ігар ГЕРМЯНЧУК**

Заснавальнік **Павал ЖУК**

Выдавец **«Газэта СВАБОДА», Ltd.**

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220088, Менск, вул.Іванаўская, 56

Кебич жил! Кебич жив!.. Кебіч будзе жыць?

Трэці тыдзень крэсла пад Вячаславам Кебічам працягвае хістацца. Упершыню за тры з паловаю гады свайго прэм'ерства ён пачувае сябе гэтак няўпэўнена. Здараецца, што Старшыня Саўміну не вытрымлівае і пачынае крычаць зь мейсца: «Хлусьня!» (падчас выступленьня дэпутата В.Голубева). А то выходзіць на трыбуну і заяўляе ў адказ на рэпліку дэпутата В.Какоўкі: «А калі нехта хоча паглядзець ці ёсьць у мяне хвост, дык хай прыйдзе да мяне ў габінэт — я пакажу...»

Пасьля выступленьня Кебіча з дакладам многія назіральнікі меркавалі, што «пара выпушчаная» і ўсё пойдзе далей па саўмінаўскім сцэнары. Аднак два дні парляманцкіх дэбатаў (па дакладах С.Шушкевіча і В.Кебіча) паказалі, што ўраду ня ўдасца гэтак проста «закрыць пытаньне», як гэта рабілася на ўсіх папярэдніх сэсіях. Нават некаторыя дэпутаты зь вернай Кебічу групы «Беларусь» вымушаныя былі прызнаць адсутнасьць ва ўрада хоць якой-небудзь праграмы выйсьця з крызысу.

Адзін з дэпутатаў (былы першы сакратар райкаму) прызнаўся ў кулуарах: «Усе разумеюць, што Кебіч ня той чалавек, які здольны сёньня кіраваць. Але адпраўляць яго ў адстаўку надта рызыкоўна, бо гэта будзе першым рэальным крокам набліжэньня Апазыцыі да ўлады. А ў прынцыпе я згодны, што Кебіча трэба было б замяніць».

Карацей, яны разумеюць становішча так: адпраўляць Кебіча — гэта значыць секчы сук пад сабою. Праблема ўласнага выратаваньня засланіла ўсё астатняе. Аднак крызысная сытуацыя ў эканоміцы вымушае іх шукаць нейкае выйсьце. Таму і першы, і другі, і трэці праект пастановы не былі прынятыя нават «за аснову», што вельмі засмуціла ўрад. Гэта паказала, што Кебіч ня мае цяпер гарантаванай большасьці ў ВС — не хапае дзесяці-дваццаці галасоў. Пытаньне завісла.

Відавочна, што Апазыцыя пры любых намаганьнях ня здолее пры сёньняшняй раскладцы сілаў сабраць большасьць галасоў за адстаўку Кебіча. Але пакуль «пытаньне не закрытае», любая нечаканасьць можа рэзка зьмяніць настроі сярод дэпутацкай большасьці. Акрамя таго, трывожна маўчыць вуліца, загнаная ў кут цэнамі, інфляцыяй ды ў дадатак яшчэ і холадам у дамах. Таму цяжка рабіць якія-небудзь прагнозы адносна таго, колькі яшчэ здолее пратрымацца гэты ўрад (да канца месяца, да канца года?..) Ясна адно: яшчэ троху пратрымаецца.

Пятро ПАНКРАТОВІЧ

Здымак на памяць

Шыркоўскі і Ягораў заклікаюць дэпутатаў разабрацца з Данілавым

20 лістапада Старшыня КДБ Э.Шыркоўскі і міністр унутраных спраў Ул.Ягораў накіравалі на імя С.Шушкевіча і В.Кебіча ліст «Аб некаторых пытаньнях дзяржаўнага ўладкаваньня Рэспублікі Беларусь». 23 лістапада гэты дакумэнт быў перададзены на сэсію ВС, аднак сакратарыят рабіў усё магчымае, каб дэпутаты яго не атрымалі. Друкуем дакумэнт амаль цалкам.

Камітэт Дзяржаўнай бясьпекі на працягу 1992—1993 гг. шматразова інфармаваў вышэйшыя органы ўлады і кіраўніцтва рэспублікі аб негатыўных працэсах ва Узброеных Сілах, што выкліканыя пасьпешлівасьцю пры іх рэфармаваньні, аднак унесеныя прапановы пакідаліся без увагі.

Як паказаў час, памылковым рашэньнем было стварэньне самастойных Пагранічных войскаў, ды яшчэ з Галоўным упраўленьнем, Чыгуначных і войскаў Грамадзянскай абароны. Гэта прывяло да беспадстаўных калясальных фінансавых і матар'яльных затратаў дзяржаўных сродкаў.

Падаецца, што ў практыцы кадравай палітыкі Узброеных Сілаў сёньня вырашальнымі крытэрыямі пры назначэньні на пасады становяцца асабістая адданасьць, наяўнасьць блізкіх сувязяў у пэўных урадавых колах. Гэта прывяло да бясконцых перастановак і пераназначэньняў камандных кадраў. Так, толькі за паўтара гады ў Міністэрстве абароны зьмянілася чатыры намесьнікі міністра, усе камандуючыя агульнавайсковых і танкавых арміяў, начальнікі іх штабаў, камандуючы СПА. Аналягічная сытуацыя склалася з генэрал-палкоўнікам П.Р.Чавусам, якога падбіралі на пасаду міністра і запрасілі ў рэспубліку як военачальніка, што мае вялікі практычны досьвед кіраваньня войскам. А сёньня рашэньне праягонае вызваленьне ад пасады

(Працяг на 4-й стар.)

ФАКТ ЁСЬЦЬ ФАКТ

МІНА Менскі страйкавы камітэт пачаў аднаўляць свае структуры на прадпрыемствах. Тое самае адбываецца ў Салігорску, Оршы і іншых гарадох Беларусі. Лідар Свабодных прафсаюзаў Генадзь Быкаў лічыць сытуацыю ў рабочых камітэтах "выбуховай". Ён не выключае, што рабочыя зноў могуць выступіць, як гэта было ў красавіку 1991г. "Таму будзе лепш, калі адновяцца страйкамы, каб пратэст разьвіваўся цывілізаваным шляхам, а не ператварыўся ў бунт".

НЕДАТЫКАЛЬНАСЬЦЬ 1 сьнежня зноў пачне працаваць XIII сэсія Менскага гарсавета. У першы ж дзень магчыма будзе разгледжана прадстаўленьне Генэральнага пракурора аб пазбаўленьні дэпутацкай недатыкальнасьці і прыцягненьні да крымінальнай адказнасьці дэпутата Менскага гарсавета М.Місуны. Былы першы сакратар гаркаму КПБ (а цяпер «круты» бізнэсмэн) абвінавачваецца ў «раскраданьні грамадзкай маёмасьці ў асабліва буйных памерах».

СЬВЯТЫНІ У Гарадзенскай вобласьці пачаўся збор ахвяраваньняў на рэстаўрацыю касьцёла і кляштара ў райцэнтры Іўе. Сёньня на Гарадзеншчыне будуюцца 12 касьцёлаў і 7 цэркваў. Падрыхтаваны праект пабудовы мячэці на ўскраіне Горадні.

ТЭОЛЯГІ Як паведаміла гарадзенская газэта «Пагоня», пры біскупскай курыі ў Горадні арганізаваны тэалягічны інстытут. 137 слухачоў, прычым ня толькі каталікі, пасьля трохгадовага курсу змогуць выкладаць навуку рэлігіі пры касьцёлах, а таксама ў дзіцячых садках і школах. Заняткі будуць праходзіць двойчы на месяц, па тры дні запар. Выкладчыкі, а іх 17 асобаў, наязджацьмуць з Польшчы. Рэктарам інстытуту стаў прафэсар Люблінскага каталіцкага ўнівэрсытэту Станіслаў Дзям'ян.

СПАТКАНЬНІ У суботу 4 сьнежня ў Літаратурным музэі М.Багдановіча адбудзецца сустрэча з прадстаўнікамі рэдакцыі віленскай беларускай газэты «Наша Ніва». Пачатак а 18 гадзіне.

БЗВ жыве

У суботу 20 лістапада ў менскім Доме літаратара адбыўся II зьезд Беларускага згуртаваньня вайскоўцаў, у якім удзельнічала амаль 200 дэлегатаў з усіх абласьцей Беларусі.

Гэтая патрыятычная арганізацыя, якая была створаная два гады таму па ініцыятыве групы менскіх афіцэраў, вельмі хутка стала «ўпоперак горла» Міністэрству абароны. Невядома, аднак, што больш напалохала генэралаў: актыўная дзейнасьць БЗВ у справе патрыятычнага выхаваньня вайскоўцаў ці змаганьне з карупцыяй у войску. Сябры БЗВ, якія служылі ў войску, сталі для вайсковага начальства «небясьпечнымі людзьмі» і іх, як вядома, хуценька пазвальнялі з войска, у т.л. старшыню БЗВ падпалкоўніка Мікалая Статкевіча, які быў выкладчыкам вайсковай вучэльні ў Менску.

Мікалай Статкевіч зноў абраны старшынёй БЗВ
Здымак Ул. Карміпкіна

Варта нагадаць таксама, што менавіта БЗВ год таму ініцыравала падпісаньне вядомага Антыкрызовага пагадненьня (аб сумесных дзеяньнях на выпадак пагрозы сувэрэнітэту звонку), да якога разам з дэмакратычнымі партыямі і арганізацыямі далучыліся кіраўнікі ВС, урада і шэрагу міністэрстваў.

Другі зьезд БЗВ засьведчыў, што гэтая арганізацыя, якая налічвае цяпер больш за 3 тысячы актыўных сяброў (пераважна афіцэры запасу), мае добрыя шанцы пашырыць свой уплыў у грамадзтве. А таму, відаць, трэба чакаць новых правакацыяў супраць БЗВ з боку ўрада ды вайсковай вярхушкі.

Мікола ГРЫНЯВІЦКІ

У чужыя абдымкі

На гарадзенскім аб'яднаньні «Азот» — самым буйным у Горадні — адбываецца збор подпісаў у падтрымку прыватызацыі прадпрыемства і стварэньня акцыянэрнага таварыства.

Вядома, што на кантрольны пакет акцый будзе прэтэндаваць расейская асацыяцыя «Трансгаз». На «Азоце» ідуць на такі крок, бо лічаць, што палітыка беларускага ўраду і Нацыянальнага банка давядзе прадпрыемства да поўнага банкруцтва. Тут таксама перакананыя, што далучэньне Беларусі да рублёвай зоны не выратуе становішча.

У лістападзе «Азот» перайшоў на 4-дзённы працоўны тыдзень. Рабочых пакуль не звальняюць, бо ня хочуць губляць кадры і яшчэ спадзяюцца на лепшае. Амаль уся вытворчасьць спыненая. У Расеі ёсьць 6 прадпрыемстваў такога ж профілю, і гарадзенская прадукцыя стала цалкам неканкурэнтназдольнаю праз найвысокія кошты расейскай электрычнасьці і газу ды шалёны курс расейскай валюты. Калі нядаўна Белнацбанк зацьвердзіў толькі на адзін тыдзень курс беларускага рубля да расейскага 6:1, «Азот» штодня меў страты ў адзін мільярд рублёў.

Сёньня гарадзенскаму аб'яднаньню ўдаецца прадаваць толькі вадкую карбамідна-аміячную салетру, якая чыгункаю праз Летуву дастаўляецца ў Калінінградзкі порт, а пасьля морам вывозіцца ў Заходнюю Эўропу. Расейская асацыяцыя «Трансгаз» можа пастаўляць «Азоту» па ільготных цэнах газ у замен на карбамід, аднак, што натуральна, ніхто ня хоча мець справу зь дзяржаўным прадпрыемствам, таму ўзьнікла патрэба ў ягоным акцыянаваньні. Гэтак ужо давялося зрабіць хімічнаму прадпрыемству ў эстонскім горадзе Кохтла-Ярве, ахвяраваўшы кантрольны пакет акцый расейцам. На такі ж крок пагадзіліся і на «Азоце» у летувіскім горадзе Іонава — цяпер ягонае кіраўніцтва вядзе перамовы з расейскім бокам.

Сяргей АСТРАЎЦОЎ

КДБ занепакоены: шлях Напалеона могуць выкарыстаць шпіёны

16 сьнежня ў Горадні адбудзецца адкрыцьцё першага на Беларусі турыстычнага офісу паводле французскага ўзору.

Дарадчык па культуры французскай амбасады ў Менску сп.Аляксандар Талстой яшчэ напярэдадні падзеі назваў яе самаю значнай супольнай культурнаю акцыяй на Беларусі. На адкрыцьцё прыбудзе міністр культуры Францыі альбо ягоны намесьнік. Чакаюць таксама прыезду французскага пасла.

Турыстычны офіс будзе займацца выданьнем буклетаў, кніжак, даведнікаў для падарожнікаў, усялякай іншай рэклямаю. Ён жа будзе ажыцьцяўляць кантроль за якасьцю абслугоўваньня замежных турыстаў у гатэлях і рэстаранах. Пры дапамозе французскага Міністэрства турызму гарадзенскія гіды атрымаюць магчымасьць бясплатна стажыравацца ў Францыі. Офіс даручыць навукоўцам распрацаваць цікавыя маршруты для французскіх турыстаў.

Каб завабіць французаў у «terra incognita», якой для іх пакуль зьяўляецца Беларусь, вырашана першым распрацаваць маршрут па шляху Напалеона. Аказваецца, бадай усім французам вядома слова «Бярэзіна», існуе нават адлаведная прымаўка — «бярэзіна яму» альбо, інакш кажучы, капцы.

Як апавядае намесьнік старшыні Гарадзенскага аблвыканкаму Аляксандар Мілінкевіч, для французаў Напалеон — самы вялікі суайчыньнік, таму яны вельмі цікавяцца мясьцінамі, зь ім зьвязанымі. Сп.Мілінкевіч прымаў нядаўна дэлегацыю кіраўнікоў турызму з Францыі, а таксама пабываў у пабрацімскім з Горадняй горадзе Ліможы. Французы вельмі ўсьцешаныя з таго, што Напалеон не выклікае ў беларусаў адмоўных пачуцьцяў, як у расейцаў, бо спрычыніўся да спробы аднаўленьня незалежнасьці Вялікага княства Літоўскага.

У Ліможы разьмешчана вайсковая частка, што была створаная ў Польшчы, а свае першыя крокі зрабіла менавіта па Гарадзеншчыне ў часе напалеонаўскага паходу. Камандзір часткі прызнаўся, што ён марыць турыстам праехаць па Беларусі шляхам напалеонаўскага войска. Дарэчы, афіцэры з гэтай ліможскай часткі ўжо гасьцявалі ў Горадні ў мэханізаванай брыгадзе палкоўніка Паўлоўскага, які нават можа размаўляць па-француску, бо служыў некалі вайсковым дарадцам у Алжыры.

Французы сказалі, што ў Парыжы ў вайсковым музэі захоўваюцца мэмуары ўдзельнікаў напалеонаўскага паходу, у якіх літаральна па днях і гадзінах расьпісаны ўвесь шлях. Яны мяркуюць, што гэтыя дакумэнты дапамогуць гарадзенцам распрацаваць цікавы маршрут, і таму дзякуюць сваю дапамогу. Яны таксама лічаць, што напалеонаўскі маршрут вельмі зацікавіць адстаўных вышэйшых афіцэраў, якія добра ведаюць і цэняць сваю вайсковую гісторыю.

Часы зьмяняюцца. Калі раней замежнікам, а асабліва вайскоўцам было забаронена наведваць Горадню, дык цяпер беларускія афіцэры стажыруюцца ў Францыі, а французскія свабодна прыязджаюць да нас.

Праўда, начальнік контрразьведкі абласнога ўпраўленьня КДБ палкоўнік Лятун выказаў у сувязі з гэтым занепакоенасьць. Распрацоўка напалеонаўскага маршруту для турыстаў, як ён лічыць, стварыць спрыяльныя ўмовы для шпіянажу. Пра гэта палкоўнік Лятун сказаў на нядаўняй сустрэчы з гарадзенскімі вэтэранамі.

Сяргей АСТРАЎЦОЎ

Дом ураду рыхтаваўся страляць

Шушкевіч быў супраць

Высьвятляюцца цікавыя акалічнасьці абароны Дома ўраду у першы дзень сэсіі ВС.

Раніцою 9 лістапада Ст.Шушкевічу патэлефанавалі дахаты людзі з КДБ і прыватным чынам паведамілі, што ўначы напярэдадні сэсіі ў Менск былі ўведзены «значныя узброеныя сілы», якія разьмешчаныя ў Доме ураду і паблізу яго.

Станіслаў Шушкевіч вырашыў сам праверыць праўдзівасьць інфармацыі. А 6-й гадзіне раніцы ён прыехаў у Дом ураду і пераканаўся, што трывога была не дарэмнаю. Двор перад Домам ураду быў поўны салдатаў Унутраных войскаў. На БТРах сядзелі аўтаматчыкі...

Нам невядомыя дэталі размовы Ст.Шушкевіча з афіцэрамі Унутраных войскаў. Вядома толькі, што Старшыня ВС цікавіўся «пастаўленай задачаю» і ступеньню ўзброенасьці. Кажуць, ён вельмі абурыўся, калі даведаўся, што два з шасьці БТРаў, якія знаходзіліся тут у двары, маюць поўны баявы камплект.

Ст.Шушкевіч вымушаны быў выступіць перад афіцэрамі зь імправізаванаю «палітінфармацыяй».

Напэўна, пра гэты візіт Старшыні ВС хутка даведаліся цывільныя «камандзіры», бо праз паўтары гадзіны чатыры БТРы пакінулі Дом ураду, а два (з боекамплектам?) засталіся тут да вечара першага дня сэсіі.

Нам таксама паведамілі (і мы пераправерылі гэтыя зьвесткі), што з раніцы да вечара плошча Незалежнасьці знаходзілася пад прыцэлам снайпэраў — яны сядзелі на будынках Дома урада, Пэдагагічнага унівэрсытэта і Белдзяржунівэрсытэта. Уваход да габінэта Кебіча ахоўвала група аўтаматчыкаў.

Пятро ПАНКРАТОВІЧ

«Ленінскія дні» у Парычах

З надыходам маразоў жыхары Парычаў (Гомельская вобл.) вырашылі паклапаціцца пра свайго таварыша Леніна, які стаіць на цэнтральным пляцы гэтага трохтысячнага мястэчка. Невядомы добразычлівец накінуў на непакрытую галаву Ільіча скураную фуражку з чырвонай зоркаю.

Аднак мясцовае начальства палічыла гэткія клопаты залішнімі і дало загад зьняць каптурок.

Не спадабаліся ўладам і ўлёткі, што былі парасклейваныя ў людных мейсцах Парычаў. Адна зь іх заклікала: «Дзецюкі! Ня бойцеся, бярыце вяроўкі, закідвайце Леніну на шыю ды аб глебу яго!» Іншыя улёткі заклікалі дамагацца роспуску Саветаў і не дапускаць да улады былое намэнклатуры. Паведамлялася таксама, што частку чарнобыльскіх сродкаў улады выкарысталі на рамонт помніка Леніну, а «тым часам былым вязьням сталінскіх лягераў выплочваюць у якасьці кампэнсацыі ўсяго 8 тыс. рублёў, за якія можна сёньня купіць хіба што ватоўку...» Адна з улётак была чамусьці прылепленая на дзьверы габінэта начальніка СПМК.

Барыс РАМАНОЎСКІ

Праверце правільнасьць афармленьня абанэмэнта

СВАБОДА

Пачынаем чарговую тэлеперадачу «Пазыцыя ўрада»

Малюнак Мікалая СЯЎЛЮКА

Пракуратура ставіць кропку?

Нацыянальна-дэмакратычная партыя Беларусі атрымала ліст з Пракуратуры рэспублікі ў адказ на свой зварот, у якім патрабавала правесьці расьсьледаваньне ўдзелу Саюза афіцэраў у падрыхтоўцы кастрычніцкага мецяжу ў Маскве.

Паводле папярэдніх зьвестак, — гаворыцца ў адказе пракуратуры, — у час падзеі у Маскве 3-4 кастрычніка загінулі двое грамадзянаў Рэспублікі Беларусь. Забітымі аказаліся генэральны дырэктар асацыяцыі «Мока Ltd» Мокін С.І. і палкоўнік запасу Ключнікаў Л.А. Інфармацыя аб іх процілраўных дзеяньнях адсутнічае. Саюз афіцэраў іх у Маскву не накіроўваў. Дастатковых падстаў для прыняцьця мераў пракурорскага рэагаваньня няма, — канстатуе пракуратура.

Антон АНДРОСАЎ,
БелаПАН

Слуцкія мільянэры

У Слуцку арыштаваныя і знаходзяцца пад сьледзтвам загадчык жыльлёвага адзьдзела гарвыканкаму М.Арцёмчык і дырэктар сыраробчага камбіната М.Качур.

Іх абвінавачваюць у хабарніцтве. У справе фігуруюць кватэры і мільённыя сумы хабару.

Але ёсьць у Слуцку і мільянэры іншага кшталту. Да прыкладу, мясцовы бізнэсмэн К. пералічыў адзін мільён рублёў на рахунак Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамады.

Мікола ГРЫНЯВІЦКІ

Грошы — на вецер

«Аздараўленьне» дзяцей на поўдні ідзе не на карысьць, а на шкоду падлеткам. Да такой высновы прыйшлі навукоўцы Гомельскага дзяржаўнага унівэрсытэта, якія на працягу двух гадоў вывучалі стан фізычнага здароўя школьнікаў.

Спэцыялісты мэтанакіравана дасьледвалі артэрыяльны ціск, работу сэрца і іншых унутраных органаў у групах школьнікаў, якія пабывалі ў былой «всесоюзной здравнице» — Анапе, і ў тых дзяцей, што адлачывалі у аздараўленчым летніку ў Васілеўцы (экалягічна чыстая зона Гомельскага раёна). Здароўе падлеткаў правяралася перад адпраўкай і пасьля вяртаньня.

Аказалася, што сапраўднага паляпшэньня здароўя не сталася ні ў аднаго школьніка з тых групаў, якія пабывалі на Чарнаморскім узьбярэжжы. Наадварот, у 42 падлеткаў пасьля знаходжаньня ў Анапе здароўе значна пагоршылася. У той жа час сярод дзяцей, што адлачывалі ў Васілеўцы, назіралася істотнае паляпшэньне здароўя.

Якая тут прычына? Дацэнт унівэрсытэта В.Мядзьведзеў і старшы выкладчык В.Марчанка лічаць, што, акрамя сонечных ваннаў ды купаньня ў моры, арганізатары адлачынку дзяцей у Анапе і іншых тамтэйшых курортах звычайна нічога ня могуць прапанаваць. А іхнія беларускія калегі тым часам грунтоўна займаюцца дзецьмі: праводзяць лячэбную гімнастыку, адмысловыя фізычныя практыкаваньні ды многае іншае.

Паўстае пытаньне: ці варта траціць шалёныя грошы на вываз дзяцей на расейскія курорты, калі гэта не дае станоўчага эфэкту? Можа, лепш пашукаць іншыя магчымасьці аздараўленьня школьнікаў на гэтыя сродкі? Напрыклад — пабудаваць свае аздараўленчыя цэнтры ў экалягічна чыстых рэгіёнах Беларусі.

Тэльман МАСЬЛЮКОЎ

Геральдычныя «удасканаленьні»

У Жлобіне на ўсіх міліцэйскіх аўтамабілях зьявіліся выявы Пагоні.

З аднаго боку машыны вершнік, як і мае быць, скача ўлева. Абыходзіш машыну з другога боку — і той жа вершнік намаляваны павернутым управа. Напэўна, жлобінскія міліцыянты хацелі гэткім кшталтам падкрэсьліць, што гатовыя супрацьстаяць злачыннасьці зь любога напрамку.

Аднак, калі міліцыянты імкнуцца хоць неяк крочыць у нагу з жыцьцём, дык жлобінскія банкіры, відаць, лічаць, што ўсё яшчэ жывуць у «саюзе непарушным», бо побач з увaходам у банкаўскі будынак (на цэнтральным пляцы горада, дарэчы) наведнікаў сустракае лякачная шыльда: «Жилсоцбанк Союза ССР. Жлобинское отделение». Во як!

«Свой падыход» да геральдыкі і ва ўладаў горада Бабруйска. Яны ўпрыгожылі адну з галоўных вуліцаў здараваннаю выявай Пагоні, толькі што вершнік чамусьці... на блакітным фоне. Сэнс «бабруйскага варыянту» Пагоні — таямніца для насельніцтва. Праўда, у іншым мейсцы Бабруйска замацавана Пагоня афіцыйнага ўзору — на чырвоным тле. А побач з гербам вялізарных памераў надпіс: «Ленинский район»...

Тэльман МАСЬЛЮКОЎ

Партрэт Суворава побач з Пагоняй

Ператварэньне савецкай арміі ў Беларускае войска распачалося менавіта ў Горадні. Летась у жніўні тут была створаная на базе 6-ай танкавай дывізіі першая беларуская брыгада. Нумарацыя, праўда, засталася ранейшаю — яе называюць 6-аю асобнаю мэханізаванаю, а да ўсяго яшчэ гвардзейскаю. У яе складзе танкі, баявыя машыны пяхоты, артылерыя. Афіцэры гавораць, што гарадзенскі гусарскі полк у царскім войску меў таксама шосты нумар. Танкавая дывізія трапіла да нас напачатку 1980 г., калі Брэжнеў вывеў зь Нямеччыны тысячу танкаў і ад іх ажно кішма кішэлі лясы побач з Горадняй.

Кава

Камандзір брыгады палкоўнік А.Паўлоўскі запрасіў да сябе журналістаў. Прапаршчык гатуе распушчальную каву, выдае да яе цестачкі. Нам хочуць растлумачыць, што такое беларуская вайсковая адзінка. Камандзір хваліцца: «у яго столькі тэхнікі, што ніхто ня мусіць хадзіць пешшу. Яму падабаецца параўноўваць брыгаду з фабрыкаю. Тут ёсьць свая гаспадарка — 800 курэй, 240 сьвіней, 330 кароў, бычкі... Вайсковая тэрыторыя, агароджаная ад жылога гарадка, таксама густанаселеная. Сем'і бескватэрных афіцэраў жывуць у вучэбных клясах, службовых памяшканьнях.

Слухаць цікава, але я не магу пазбыцца ўнутранага дыскамфорту — над галавою палкоўніка вісіць расфарбаваная Пагоня, а са сьцяны, якраз насупраць мяне, на вершніка зухава пазірае сам генэралісімус Сувораў, маўляў: «Хто каго?!». Здаецца, што ніякавею ад гэтага дзіўнага суседства толькі я адзін, але, будучы цьвярозым рэалістам, я цалкам разумею, што герб і партрэт генэралісімуса побач — не выпадковасьць альбо нечая прыхамаць: гэтае суседства дакладна адлюстроўвае сёньняшні стан «беларускага надзелу» былой савецкай арміі. Асноўная частка беларускага афіцэрства — расейцы, і яны палічылі б за абразу, калі б партрэт іхняга нацыянальнага героя выкінулі на сьметнік. Але ж чаму вечную абразу праз гэты дурацкі партрэт павінны трываць мы, беларусы?

Музэй

У музэі вайсковай часткі нішто не кранута часам: артадаксальная экспазыцыя па-савецку пампезная. Ёсьць, праўда, адзін сучасны надпіс — пра тое, што дывізія пераўтворана ў беларускую брыгаду, а побач герб Пагоня. У астатнім усё па-старому: цытаты са сьценаў нагадваюць, што трэба «учиться военному делу настоящим образом». Аўтар цытаты прысутнічае тут таксама ў розных выглядах, ёсьць нават адліты або скляпаны ў поўны рост з каляровага мэталю. Цаны яму сёньня няма!

Каляровых мэталяў, навогул, не бракуе — гарматныя гільзы разнастайных памераў пасуюць аздаблянню пакоі музэя, на сьцяне муляжы ордэнаў 6-ай танкавай дывізіі, у іх ліку «Ордэн Суворава». У кутку зроблена зямлянка з рацыяй, на пяску дзеля праўдападабенства — адбіткі салдацкіх ботаў. Старанна выраблены макет адлюстроўвае нейкі бой зь немцамі.

Нам з гонарам паведамляюць, што менавіта танкісты гэтай дывізіі падбілі пад Сандамірам у Польшчы першыя тры «каралеўскія тыгры». Самае цікавае, што адным зь іх кіраваў сам канструктар гэтых магутных нямецкіх танкаў, які быў перакананы, што зьнішчыць ягонае творышча немагчыма. Прозьвішча канструктара, аднак, ніхто з прысутных ня ведаў. Калі верыць подпісу пад здымкам, ягоны труп ляжыць побач з гусеніцай «каралеўскага тыгра».

У іншай вітрыне вісіць падораны братамі па зброі вымпел з надпісам па-польску «Służym Ajczyne — сацыялістычнай Польшчы. Паморская вайсковая акруга». Сапраўды — музэй ёсьць музэй.

Разьведбат

Нас вядуць на экскурсію ў разьмяшчэньне разьведвальнага батальёну. Лаўлю сябе на думцы, што гаспадары ажно занадта гасьцінныя. Дзьверы клясаў расчыненыя, на плякатах напісаныя ангельскія фразы зь лічбамі, якія жаўнеры прагаворваюць у мікрафон радыёстанцыі. Нехта цікавіцца, адкуль яны прызываліся. Аказваецца, што большыня з самой Горадні або вобласьці.

Выходзім на паветра. Уражаны ангельшчынай, мой калега летувіс з гарадзкой газэткі цікавіцца ў палкоўніка Паўлоўскага, каго ў беларускім войску лічаць патэнцыяльным праціўнікам, а канкрэтней, яго цікавяць нашыя суседзі — Польшча і Летува. Палкоўнік адказвае, што з суседзямі ў нас ёсьць дамова аб супрацоўніцтве, але калі браць Летуву, дык чаго яе баяцца, калі яна па-сутнасьці ня мае войска. Уражаны летувіс вымаўляе сабе пад нос: «Ну, яны самі так ня лічаць». Я спачатку адчуваю штосьці накшталт гонару за нашую вялікую армію, але потым міжволі задумваюся... Чыё войска больш надзейнае — вось у чым пытаньне.

Мал. Мікалая СЯЎЛЮКА

Казарма

Казарма сустракае звыклым крыкам «сьмірна». Даклад робіць невысокі хударлявы камбат Іваноў. Адразу відно, што прайшоў праз Суворaўскую вучэльню. Падпалкоўніка ён атрымаў датэрмінова. А ўвогуле афіцэры наракаюць, што цяпер няма пэрспэктываў у службе. Раней можна было трапіць у Нямеччыну, потым паезьдзіць па савецкіх абшарах... Але калі яны пачынаюць разважаць, дык пагаджаюцца, што сапраўды навошта такія «пэрспэктывы», бо пераязджаць даводзілася по восем разоў, лепей ужо абжывацца на адным мейсцы.

Дарэчы, падпалкоўнік Іваноў родам зь беларускай вёскі Машлакі ў Горацкім раёне.

У былым «Ленінскім пакоі» самотны папугай у клетцы, тут жа — беларускі куточак: герб Пагоня і два абзацы тэксту — пра ледавіковы пэрыяд і заняткі нашых продкаў зьбіральніцтвам дый пра тое, што Беларусь была часткаю Русі.

У наступнай казарме насьценгазэта зь нібыта беларускім загалоўкам: «Вучыцца баявой справе сапраўдным вобразам», але з расейскамоўным тэкстам. У прыбіральні ляжаць аркушы з кніжкі пра ўстройства кулямёта, а на калідоры пад рубрыкай «Воин, помни!» пералічваецца, што колькі каштуе ў войску: адзін снарад да БМП ад 3.339 да 3.614 рублёў, керзавыя боты — 5.181 руб. (лічбы яўна састарэлыя).

Сталоўка

Некалі мне давялося тут на зборах выпускаць дывізіённую газэтку, здаецца, «Советский патриот». Запомнілася сталоўка ў раньнія зімовыя вечары. Алеіны бляск недамытай падлогі ў цьмяным сьвятле лямпачак. Сёньня лічбы над увaходам «1951» аздабляе намаляваная вакол бел-чырвона-белая стужка, беларускі сьцяжок таксама каля шыльды «Солдатская чайная» і нават на жаўнэрскіх касках у адной ротнай фотагазэце... У сталоўцы чысьцютка — чакаюць госьцяў; дзеля нагляднасьці на вагах нават ляжыць яшчэ нясмажаны катлецік — дакладнасьць да граму.

Пляц

Мы сядаем у невялікі аўтобус і едзем углыбкі вайсковай тэрыторыі. За вокнамі зьмерзлыя ў чаканьні жаўнэры, далей на пляцы ажывае аркестар, пачынаюць крок узводы. Аўтобус спыняецца, і адразу ланцужок аддзяленьня справа ад нас крочыць напераду, у бок штучных перашкодаў. Усчынаецца гучная страляніна, паветра скаланаюць выбухі, над галовамі ўзьнімаецца цёмна-ружовы дым. Мне міжволі прыгадваецца экзатычная назва «зарын-заман» — кіно дый годзе. А за плотам непадалёк відаць гмахі мікрараёну. Тым часам за вокнамі зьлева ад аўтобуса ўзвод азваўся па-беларуску! Жаўнэры засьпявалі грунвальдзкую песьню пра тое, як «баявыя стаміліся коні». Вершы да яе, дарэчы, падораны брыгадзе беластоцкімі беларусамі, а музыку напісаў дырыжор аркестра лейтэнант Павал Кмецік. У рэпэртуары ёсьць яшчэ адна беларуская песьня — партызанская.

Беларускае пытаньне

Вяртаемся. На газэтным стэндзе кідаецца ў вочы загаловак «Почему Руцкой не застрелился», але чытаць няма часу. У габінэце 43-гадовага камандзіра брыгады нас зноў чакае гутарка за каваю. Гавораць пра тое, што досыць сакрэтнічаць, што ў беларускім войску кожнае падразьдзяленьне павінна мець сваю адметную эмблематыку. Дзеля прыкладу нам паказваюць фотаальбом пра полк шатляндзкіх горных стралкоў брытанскай арміі. Прадчуваючы, што можа прагучаць гэтае пытаньне, афіцэры самі пачынаюць размову пра беларускую мову. Высьветлілася, напрыклад, што ўчарашнія школьнікі, а сёньня шараговыя жаўнэры часта ня ведаюць мовы, таму для іх таксама будуць цяпер праводзіць заняткі. А найлепей, аказваецца, валодаюць моваю прапаршчыкі — 95%.

Паколькі ў пакоі не было ні прапаршчыкаў, ні шарагоўцаў, нам паведамілі, што сам камандзір 28-га корпуса Мальцаў, штаб якога знаходзіцца ў Горадні, хоць заўтра можа перайсьці на беларускую мову. А прысутныя афіцэры — хоць праз тры хвіліны. Страх перад моваю ім, аднак, за першым разам перамагчы не ўдалося...

Пасьля афіцыйнай часткі журналістаў запрасілі на сяброўскі падвячорак.

Сяргей АСТРАЎЦОЎ

113 : 62 не на карысьць Беларусі

Менавіта такімі былі вынікі першага туру выбараў у ААН, дзе Беларусь і Чэхія прэтэндавалі на мейсца непастаяннага сябра Рады Бясьпекі. Чэхі былі намнога наперадзе, але гэтага аказалася недастаткова для перамогі ў першым туры. Беларусь сваёй кандыдатуры не зьняла, і другі тур паставіў усе кропкі над і: Беларусь страціла, а Чэхія дабрала тую колькасьць галасоў, якой не хапала, і стала побач з Аргенцінаю, Нігерыяй, Аманам ды Руандай новым непастаянным сябрам Рады Бясьпекі ААН на наступныя два гады.

Перад чарговым паражэньнем зьнешнепалітычнае ведамства Беларусі было зрабіла некалькі спэцыяльных крокаў, якія, аднак, ня выратавалі становішча. Тут і сюррэалістычная прамова Пятра Краўчанкі з высокай трыбуны ААН, пра якую мы ўжо гаварылі (СВАБОДА, 11), і перакананьні, што нас падтрымаюць ЗША, і проста сьмешная кампанія ў некаторых беларускіх газэтах, калі Чэхію называлі несур'ёзным супернікам на той толькі падставе, што, маўляў, яе незалежнасьці няма і году.

Не абышлося без інцыдэнтаў і ў апошнія дні перад галасаваньнем. Праанансаваўшы ў «Народнай газеце» сваю будучую сустрэчу з дзяржсакратаром ЗША Уоранам Крыстаферам, Пётр Краўчанка спрабаваў унесьці зьмены ў праграму ягонага візыту на Беларусь і дамагаўся сустрэчы адзін на адзін. Аднак сустрэца адзін на адзін міністру так і не ўдалося. Затое удалося трапіць у той дзень у аўтамабільную аварыю. Па дарозе ў аэрапорт аўтамашына міністра, які меўся вылятаць на сэсію ААН, моцна пазніўся ды, відаць, удаваў з сябе хуткую палітычную дапамогу, паехала на чырвонае сьвятло сьветлафору. Тут і натрапіліся «жыгулі», якія пра гэта не здагадваліся. Краўчанка прыляцеў у Нью-Ёрк на суткі пазьней, а пасажырка «жыгулёў» апынулася ў шпіталі. Па гэтым факце МУС Беларусі вядзе расьсьледаваньне.

Улада становіцца небясьпечнаю для простага народу: то дэпутат наедзе на кабету, то міністр пойдзе на таран...

...А прадстаўнік Чэхіі з 1 лістапада заняў мейсца старшыні ў Радзе Бясьпекі ААН.

Андрэй КІШТЫМАЎ

С.Шушкевіч: «Чэхію абралі заслужана»

По просьбе карэспандэнта БелаПАН Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Станіслаў Шушкевіч пракамэнтаваў галасаваньне ў ААН:

— Найперш хацеў бы зазначыць, што ў першым туры галасаваньня Беларусь «набрала» больш за 60 галасоў. Гэта ўжо само па сабе сьведчыць, што нашая краіна шырока вядомая ў сьвеце. Але, лічу, немэтазгодным было выстаўляць кандыдатуру Беларусі на другі тур галасаваньня. Я шкадую, што нашы прадстаўнікі не асэнсавалі гэтага своечасова. Чэхію ж абралі заслужана. Яна йдзе да дэмакратыі нармальным, свядомым, сумленным поступам. І ў сэнсе дэмакратыі, і ў сэнсе ўсведамленьня яе неабходнасьці нам да ўзроўню Чэхіі яшчэ йсці, ісці й ісці.

— Але гэты выпадак, відавочна, засьведчыў, што ў зьнешняй палітыцы Беларусі ёсьць свае вялікія хібы...

— І я назаву некаторыя. Амбіцыі кіраўнікоў шэрагу структур, у тым ліку Міністэрства замежных справаў, былі накіраваныя перш за ўсё на папулярызацыю сваёй асобы, а не на павышэньне аўтарытэту дзяржавы. І, да прыкладу, той факт, што кіраўнік зьнешнепалітычнага ведамства імкнуўся паказаць нібыта безвыніковасць ліпеньскага візыту беларускай дэлегацыі ў ЗША, быў настолькі незразумелы для амэрыканскага боку, што цяпер нейкая падтрымка ягоных прапаноў з боку ЗША была б нелягічнай.

Станіслаў Шушкевіч паведаміў таксама, што адразу ж, як сталі вядомыя вынікі галасаваньня, накіраваў кіраўніцтву Чэхіі віншавальную тэлеграму.

Пятро Краўчанка паказвае зьнешнепалітычны курс Беларусі

Шыркоўскі і Ягораў заклікаюць дэпутатаў разабрацца з Данілавым

(Пачатак на 1-й стар.)

намесьніка міністра публічна агалошана Дзяржсакратаром па барацьбе са злачыннасьцю і нацыянальнай бясьпецы на ўрачыстым сходзе з нагоды 40-годзьдзя Менскай суvoраўскай вучэльні.

Бясконцыя кадравыя перастаноўкі прывялі да падзеньня дысцыпліны, росту злачыннасьці, крадзяжоў, да марнатраўства ды бяздумнага распродажу вайсковай маёмасьці і тэхнікі праз шматлікія камэрцыйныя структуры. Аднак з боку Дзяржсакратара ды Камісіі ВС на гэтыя працэсы, што працягваюцца і сёньня, належнае рэакцыі не было.

Асаблівая заклапочанасьць станам Пагранічных войскаў выказвалася Старшынёй КДБ на X сэсіі Вярхоўнага Савета. Адзначалася, што кіраўніцтва Пагранвойскаў намагалася ўзяць на сябе функцыі спэцслужбаў шляхам стварэньня ўласнае службы бясьпекі з задачамі, што вырашаюцца МУС, вайсковай контрразьведкай ды мытняй. У далейшым, увёўшы КДБ і іншыя органы ўлады і кіраваньня ў зман наконт сапраўдных мэтаў, карыстаючыся падтрымкаю Дзяржсакратара па барацьбе са злачыннасьцю і нацыянальнай бясьпецы, камандуючы Пагранвойскамі стварыў АСАМ (асобную службу актыўных мерапрыемстваў). Апошняя, падмяняючы органы дзяржаўнай бясьпекі і ўнутраных справаў, праводзіць на ўсёй тэрыторыі рэспублікі апэратыўна-росшукавыя мерапрыемствы ў поўным аб'ёме.

Сьлед мець на ўвазе, што Пагранвойскі былі і застаюцца па сваёй сутнасьці воінскім фарміраваньнем, асноўнай задачай якога зьяўляецца ахова недатыкальнасьці дзяржаўнай мяжы шляхам яе фізычнай аховы. Апэратыўныя (раней разьведвальныя) падразьдзяленьні Пагранвойскаў існавалі з мэтай выяўленьня ў нашым і суседзкім памежжы асобаў, што выношваюць намеры нелегальнага перасячэньня мяжы і кантрабанды, а таксама дзеля спыненьня разам з органамі КДБ гэтых дзеяньняў. Пры гэтым Пагранвойскі ўваходзілі ў склад органаў дзяржбясьпекі (як гэта ёсьць у цяперашні час у большасьці краінаў СНД, Прыбалтыкі, Польшчы і г.д.).

Трэба ясна ўсьведамляць, што забесьпячэньне нацыянальнай бясьпекі пачынаецца зь мяжы, дзе толькі шляхам спэцыфічных мэтадаў работы КДБ можа вырашыць пастаўленыя дзяржавай задачы.

Аднак камандаваньне Галоўнага ўпраўленьня Пагранвойскаў у сваёй амбіцыйнасьці ня хоча гэтага зразумець ды замест прынцыповага рэагаваньня на аб'ектыўную інфармацыю органаў дзяржаўнай бясьпекі пад надуманымі абвінавачваньнямі ў паклёпах ды дэскрэдытацыі памежнікаў ня толькі прадпрымае практычныя меры па абмежаваньні законнай дзейнасьці органаў КДБ, але і ставіць пытаньне аб іх поўным скасаваньні. Гэтыя пляны, як ужо адзначалася вышэй, знаходзяць падтрымку і ўхвалу ў Дзяржсакратара Савета Міністраў па барацьбе са злачыннасьцю і нацыянальнай бясьпецы Г.І.Данілава. Акрамя таго, апошні дапускае магчымасьць расфарміраваньня Упраўленьня вайсковай котрразьведкі Камітэта. Гэта з пункту погляду дзяржаўнага падыходу да аховы войскаў ды забесьпячэньня іхняе бясьпекі і боегатоўнасьці зьяўляецца недапушчальным. Якога-кольвечы заўважнага ўплыву на ўмацаваньне правапарадку ў рэспубліцы Дзяржаўны сакратарыят па барацьбе са злачыннасьцю і нацыянальнай бясьпецы ня робіць, але патрабаваньняў узгадняць чыста службовыя пытаньні ў праваахоўныя органы ад яго зыходзіць аж залішне.

Мэта самасьцьвярджэньня ды стварэньня бачнасьці ўласнае дзейнасьці, значнасьці сярод праваахоўных органаў праяўляецца ў настойлівым імкненьні Дзяржсакратарыяту і асабіста Г.Данілава падпарадкаваць сабе кадравую палітыку МУС. Сьпешна быў назначаны начальнік Упраўленьня дзяржаўнай аховы. І хоць гэтае падразьдзяленьне структурна ўваходзіць у МУС, відавочнае імкненьне кіраўніка Дзяржсакратарыята падпарадкаваць яго непасрэдна сабе. Аналіз дзеяньняў Г.Данілава дазваляе з усёй пэўнасьцю зрабіць выснову аб ягоных спробах стварыць сярод кіраўнічага складу МУС атмасферу падазронасьці і рознагалосьсяў.

Імкненьне ігнараваць думку МУС назіраецца пры падрыхтоўцы ўрадавых рашэньняў. Значная частка прапановаў міністэрства па ўдасканаленьні службовай дзейнасьці, зробленых на падставе працяглага ды дасканалага вывучэньня становішча, Дзяржсакратарыят пакідае без увагі. Затое ў тую ці іншую пастанову ўрада ўключаюцца палажэньні, што яўна страцілі сваю актуальнасьць і нават шкодныя для дзейнасьці органаў унутраных спраў.

У гэтых спробах самасьцьвярджэньня Дзяржсакратарыят часам прымае непрадуманыя рашэньні. Так, менавіта яго супрацоўнікі далі распараджэньне Упраўленьню ўнутраных спраў Мінгарвыканкама аб увядзеньні ў дзеяньне пастановы Савета Міністраў № 774 ад 10.11.93 яшчэ да апублікаваньня яго ў друку, што прывяло да масавага парушэньня законнасьці ў дачыненьні да асобных грамадзянаў, у якіх адабралі валюту.

Па-за кампэтэнцыяй Дзяржсакратарыята знаходзіцца аддаваньне даручэньняў Міністэрству ўнутраных спраў па розных службовых пытаньнях. Часта гэта робіцца ў абыход кіраўніцтва МУС, з выхадам на непасрэдных выканаўцаў.

З яўным перавышэньнем сваіх паўнамоцтваў і ў парушэньне існуючых правілаў Дзяржсакратарыят самастойна прыняў рашэньне пра ўвоз у рэспубліку буйной партыі зброі з Расеі, зноў жа праігнараваўшы пазыцыю МУС па гэтым пытаньні.

На падставе выкладзенага лічым:

— дзеля значнага скарачэньня расходаў на створаны ўпраўленцкі апарат мэтазгодна перападначаліць войскі Грамадзянскай абароны і Чыгуначныя войскі Міністэрству абароны Беларусі, а Пагранвойскі — КДБ, што значна скароціць колькасьць кіраўнічага складу і захавае вялізарныя матар'яльныя сродкі, падвысіць іхнюю эфэктыўнасьць.

— Дзяржсакратарыят, як структура, якая не прадугледжаная Асноўным Законам дзяржавы і таму ня мае ніякіх уладных паўнамоцтваў, зьяўляецца лішняй. Лічым, што далейшае ўмяшаньне Дзяржсакратара Г.І.Данілава ў работу органаў вайсковай контрразьведкі, МУС і Унутраных войскаў трываць нельга.

Гэтае пісьмо 23 лістапада г.г. будзе распаўсюджанае сярод дэпутатаў Вярхоўнага Савета, якія, маем спадзяваньне, прымуць адапаведныя рашэньні па ўзнятых пытаньнях.

Старшыня Камітэта дзяржбясьпекі Рэспублікі Беларусь
Э.І.Шыркоўскі

Міністр унутраных спраў Рэспублікі Беларусь
У.Д.Ягораў

20 лістапада 1993 года.

Сёньня

Сяргей ДУБАВЕЦ

КОМПЛЕКС ВІНЫ

З распадам СССР расейска-савецкая імпэрыя ня зьнікла. Яна жыве ў сьвядомасьці паспалітага чалавека, яна тоіць надзею на будучыню, яна не выяўляе пачуцьця віны. Тэарэтычна канец імпэрыі — гэта выхад да новага ўзроўню цывілізацыі ў грамадзкіх адносінах, гаспадарцы, культуры. Залаты ключык ад гэтага выхаду — комплекс віны нацыі-імпэрыялісткі перад каланізаванымі, паніпчанымі, дэнацыяналізаванымі ёю народамі. Гэта занадта каштоўны ключык. І таму нават «невінаватыя» нацыі імкнуцца прыдбаць яго, выявіць пачуцьцё віны, напрыклад, перад жыдамі ці народамі, якія вызваляюцца з-пад таталітарных рэжымаў. Можна, вядома, усю дапамогу, якая ідзе да нас з Захаду, разглядаць як каварства — але гэта ўжо праблема нашага разьвіцьця.

Найбліжэйшы прыклад — дапамога ўсялякіх польскіх фондаў беларускім гуманітарыям: канфэрэнцыі, літаратура, стыпэндыі... Яшчэ ня так даўна Польшча не лічыла нас за нацыю, а сёньня падкормлівае беларускага гісторыка-нацыяналіста, які піша пра спрэс адмоўную ролю Польшчы ў мінуўшчыне краю. Палякі зразумелі, што праз адмаўленьне не набываецца нічога, што на дабро ўрэшце адкажацца дабром, што багатая Беларусь — гэта лепш, чым занядбаныя, азлобленыя крэсы, што імпэрская гардыня ў сучасным сьвеце — рэч дзікая й некіраваная. Мы можам глядзець на гэта як на прошукі польскага шавінізму, але мы мусім выкарыстоўваць любыя «прошукі», якія дапамагаюць нам ствараць сваю дзяржаву, гаспадарку й культуру.

Прыклад Польшчы асабліва кантрастны побач з прыкладам Расеі. 200 гадоў акупацыі, вынішчэньня ўсяго беларускага, пераніцоўкі краю ў адсталую правінцыю неабсяжнай дзяржавы, — усё гэта дае сур'ёзныя падставы для пачуцьця віны. Але гаварыць сёньня пра афіцыйнае прызнаньне Расеяй гэтае акупацыі, пра кампэнсацыі, пра нейкую дапамогу разьвіцьцю беларушчыны, — значыць, будзіць зьвера. Расея занятая толькі сабою. Яе імпэрская гардыня не дазваляе ёй прыдбаць залаты ключык ад брамы сучаснае цывілізацыі. У яе «асаблівы шлях» і «особенная гордость». Таму працэс распаду імпэрыі не абяцае быць мірным. Паўсюль у сьвеце адносіны паміж краінамі будуюцца як адносіны паміж суседзямі ў вёсцы: усе роўныя; хто як працуе, так і мае; каму ў спадчыну засталіся руіны — таму дапамагаюць талакою. Расея ў гэтай вёсцы хоча быць храмам, які «умом не понять», у тым ліку й самой Расеі. Але такая Расея — дадзенасьць для Беларусі. І як палякі не зацікаўленыя ў адсталых крэсах, так і мы мусім думаць пра свой залаты ключык. Нам ня трэба будзіць у Расеі зьвера, наадварот. Яе адсталасьць тлумачыцца і нашай бязьдзейнасьцю. Гутарка найперш ідзе пра сьвядомасьць народу.

Мейсца Беларусі ў эўрапейскай сьвядомаснай інтэграцыі — быць правадніком сучаснага мысьленьня на Ўсход. Быць для Расеі пярэдняй Эўропай — як для нас імкнецца быць Польшча. Браць і аддаваць далей, а ня толькі браць, галосячы, што даюць ня так і ня тыя, каб зусім ужо абсурдальна было — аддаваць. Гардыня калёніі нічым ня лепшая за гардыню імпэрыі. І пакуль у вузейшых беларускіх ілбах выношваюцца ўсялякія «адбіранцкія» пляны, што натуральна, беларуская дзяржава мусіць мець шырокі лоб. Прыярытэт правоў чалавека, грамадзянскае супольнасьці, адкрытага грамадзтва — тое, што ў нас у крыві, тое, што мы можам несьці на Ўсход, на Поўдзень і на Поўнач, тое, што апраўдае нашае месца ў эўрапейскай інтэграцыі і дасьць нашай краіне высокі статус у сьвеце.

У забойстве Арцымені падазраюць «брыльянтавую руку»

Два месяцы мінула, як загінуў старшыня Гарадзенскага аблвыканкаму Д. Арцыменя. Аднак, хоць на пошукі забойцы народнага дэпутата былі кінутыя лепшыя дэтэктывы Беларусі і сілы КДБ, сьледзтва тым ня менш пакуль ня здолела знайсьці забойцаў гарадзенскага губэрнатара.

Праўда, вэрсіяў адносна магчымых забойцаў сп.Арцымені, у тым ліку і «непалітычных», у сьледзтва паўнютка. Вось толькі адна зь іх.

З крыніцаў, блізкіх да Часовай парляманцкай камісіі, якую ўзначальвае непрымірымы барацьбіт з карупцыяй А.Лукашэнка, нам сталі вядомыя некаторыя падрабязнасьці расьсьледваньня гэтай справы. У прыватнасьці, матар'ялы сьледзтва паказваюць, што прыкладна за тыдзень да забойства Арцымені ягоная жонка і малодшы сын Дзьмітрый былі затрыманыя на тэрыторыі Польшчы тамтэйшымі супрацоўнікамі па барацьбе з тэрарызмам. Пры вобыску ў асабістай аўтамашыне Арцыменяў была знойдзеная вялікая колькасьць дыямэнтаў ды алмазаў.

Паводле вэрсіі сьледзтва гэты інцыдэнт мог быць па-майстэрску інсьпіраваны самімі кантрабандыстамі, бо каштоўнасьці нібыта належалі кампаньёну Галіны Арцымені па залатым бізнэсе, маскоўскаму камэрсанту, былому супрацоўніку ЦК КПСС і Дэмпартыі Расеі Георгію Хацанкову. Такім чынам, мяркуюць сьледчыя, сямейства Арцыменяў, мякка кажучы, абвяло вакол пальца сп.Хацанкова, пакінуўшы сабе пэўную частку каштоўнасьцяў, сьпісаных на рахунак няўдалай кантрабанды. Натуральна, падмануты такім бессаромным спосабам кампаньён мог і сапраўды жорстка адпомсьціць сваім крыўдзіцелям. Вось толькі чаму ў якасьці ахвяры ён выбраў усяго вінаватага сваіх бедаў, сьледзтва яшчэ ня высьветліла.

Таму мы вырашылі самастойна завяршыць адпрацоўку гэтай вэрсіі і зьвязаліся з Георгіем Хацанковым, які жыве ў Маскве. Перш-наперш Георгій Фёдаравіч адзначыў, што навогул дакладна ня ведае, ці была сапраўды затрыманая Галіна Апанасаўна Арцыменя з сынам у Польшчы. Па сьведчаньні Хацанкова, у ювэлірнай краме «Сьвяты Георгій», якую ўзначальвае спадарыня Арцыменя, сапраўды мелася на той час каштоўнасьцяў дзесьці на 200 зь лішкам мільёнаў расейскіх рублёў, аднак усе гэтыя дыямэнты і алмазы, як запэўніў Хацанкоў, яму ўжо не належалі. Ён зазначыў, што навогул спыніў усю сваю камэрцыйную дзейнасьць на тэрыторыі Беларусі, бо, маўляў, умовы для вядзеньня бізнэсу тут вельмі неспрыяльныя.

У размове з нашым карэспандэнтам Георгій Фёдаравіч адзначыў, што за апошні час праз бязглуздасьць нашай бюракратычнае сыстэмы страціў на Беларусі каля 1 млн. даляраў і, пакуль ля ўлады на Беларусі будуць цяперашнія кіраўнікі, ён сюды ня вернецца. «Вашыя балваны зрабілі ўсё, каб я спыніў тут свой бізнэс, і каму ад гэтага стала горш? Толькі народу вашае дзяржавы. Я ж у мінулым годзе ўвёз сюды золата на 500 млн. рублёў. Я інвэстыцыі зьбіраўся ўкладваць у вашу эканоміку. У рэшце рэшт, я хацеў будаваць жыльлё для перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны. А замест спрыяльных адносінаў з боку кіраўніцтва рэспублікі мне, наадварот, чынілі ўсялякія бюракратычныя перашкоды, вашыя спэцслужбы не давалі мне спакою, цікавячыся маімі прыбыткамі. Так, я мільярдэр. Але чамусьці ў Расеі гэта выклікае павагу, а ў вас падазронасьць», — рэзюмаваў сп. Хацанкоў.

Што датычыць узаемаадносінаў зь сямействам Арцыменяў, то Георгій Фёдаравіч даў даволі добрую ацэнку дзелавым якасьцям нябожчыка. «Зь ім усе пытаньні вырашыліся вельмі хутка, і шкада, што такога чалавека ўжо няма», — сказаў Хацанкоў пра Арцыменю.

А вось на адрас Галіны Арцымені сп.Хацанкоў выказаў значна менш кампліментаў: «Яна трапіла да мяне ў кампаньёны выпадкова (па рэкамэндацыі аднаго знаёмага) і, апрача галоўнога болю, нічога мне не прынесла».

«Навогул, я чысты перад законам і дастаткова багаты чалавек. У мяне няма патрэбы займацца якімі-небудзь сумніцельнымі ці бруднымі справамі», — падвёў рысу ў нашай гаворцы Георгій Хацанкоў.

Наколькі праўдзівымі і шчырымі былі словы маскоўскага камэрсанта, відаць, дасьць дакладны адказ толькі сьледзтва, калі яно, вядома, ня зойдзе ў тупік. Дарэчы, па справядлівасьці кажучы, дэтэктывам зараз ня вельмі проста пераправерыць усе магчымыя камэрцыйныя варыянты, якія маглі стаць прычынаю забойства. Бо аказалася, што патаемныя дзелавыя сувязі сямейства Арцыменяў з камэрцыйнымі структурамі былі настолькі шматлікімі, што толькі пасьля сьмерці губэрнатара мясцовыя праваахоўныя органы атрымалі магчымасьць як сьлед падступіцца да тутэйшых «акулаў». «Раней гэта было табу», — зазначыў у размове з нашым карэспандэнтам адзін з супрацоўнікаў гарадзенскай міліцыі.

Алесь ВАЛЮЖЭНІЧ

Гэты здымак быў зроблены на мітынгу «Народ супраць карупцыі», які адбыўся ў траўні г.г. у Менску каля Дома афіцэраў па ініцыятыве БНФ і Свабодных прафсаюзаў. Наўрад ці хто з удзельнікаў мітынгу думаў тады, што праз чатыры месяцы «першы чырвоны капіталіст» трагічна загіне...

Здымак з архіва СВАБОДЫ

Галіна Арцыменя дала інтэрвію

Беластоцкая газэта *Kurjer porаnny* у апошнім кастрычніцкім нумары надрукавала карэспандэнцыю з Горадні пад загалоўкам «Палітычнае забойства ці ахвяра мафіі?», прысьвечаную забойству Д.Арцымені.

Журналістка з *Kurjera porannego* пабывала ва ўдавы Галіны Арцымені на вуліцы Астроўскага, 12. Яна адзначае, што дом вялікі, але драўляны, напэўна, яшчэ за польскага часу. Адзінай адзнакай дабрабыту зьяўляецца спадарожнікавая антэна, а ў сярэдзіне ўсё абстаўлена сьціпла. Словы «журналістка з Польшчы», нібы пароль, шырока расчынілі ёй дзьверы ў дом. Удава расказвае, што сама родам з-пад Беластоку, маці была полькай, бацька — беларус. У Горадню яны пераехалі ў 1946 г. Г.Арцыменя скардзіцца, што дагэтуль ніводзін журналіст яе не наведаў. Яна, аднак, старанна зьбірае ўсе газэтныя выразкі аб забойстве мужа і будзе судзіцца з газэтамі, не пашкадуе дзеля гэтага грошай.

Гаворачы пра паходжаньне мільёнаў, знойдзеных у сэйфе, яна цьвердзіць, што гэта ўсяго толькі ашчаджэньні ўсіх членаў сям'і. Што ж датычыць ювэлірнай крамы, дык да каштоўнасьцяў яна дачыненьня ня мае — усё належыць Расейскай дзяржаве, а яна сама папросту працуе дырэктарам.

Г.Арцыменя паведаміла яшчэ й такую акалічнасьць: 22 верасьня яны з мужам павінны былі ехаць у Францыю, але за дзень да гэтага яго забілі.

Беластоцкая журналістка таксама адзначае, што грамадзкая думка ў Горадні нядобразычліва ставіцца да нябожчыка.

С.М.

Яшчэ адна вэрсія: рэлігійна-этнічная

Рэдакцыя нядаўна атрымала ліст зь Беластоку ад ананімнага «Падляшука». Вось што ён піша: «... Палянізацыйнаму патопу й адважыўся супраціўіцца нябожчык Дзьмітрый Канстанцінавіч Арцыменя — шчыры прыяцель праваслаўных беларусаў Беласточчыны (беларусы-каталікі тут усе падаліся ў палякі, або, дакладней, ксяндзы іх загналі ў палякі). Арцыменя з асаблівай пашанай ставіўся да праваслаўнай царквы, яе духавенства і вернікаў».

Далей шчыры прыхільнік нябожчыка з захапленьнем апавядае, як той «выдатна спрыяў» перадачы праваслаўнай царкве ўніяцкага кляштару ў Горадні, як дапамог будаўнічымі матар'яламі ў рамоньце царквы ў Супрасьлі (Беласточчына), як, нарэшце, «у мінулым годзе разам з тысячамі паломнікаў ён ішоў з Горадні за мошчамі Сьвятога Мучаніка Дзіцяці Гаўрыіла, маліўся й прыкладваўся да іх, даючы гэткім чынам прыклад і малому, і старому, паказваў сваімі паводзінамі, што савецкія людзі цалкам яшчэ не зьдзічэлі».

Аўтар гэтага ліста піша, што 22-га верасьня, напярэдадні пахаваньня Арцымені, у Беластоку ў Мікалаеўскім саборы два мясцовыя архіяпіскапы і тры япіскапы разам з гарадзенска-ваўкавыскім архіяпіскапам Валяньцінам споўнілі малітву за «новапрастаўленага Дзьмітрыя» і «тысячы прысутных на малебне плакалі, плакалі, як па самым блізкім, родным чалавеку».

Уражаньне ад ліста Падляшука застаецца такое, што нябожчык, лічы, варты кананізацыі. Магчыма, канечне, што аўтар папросту начытаўся старажытных жыцій і трохі прыхарошыў асобу Арцымені ды падзеі, зь ім зьвязаныя. Аднак усё адно ўражвае прынцыпова рознае стаўленьне да нябожчыка па абодва бакі мяжы. Нельга ж не лічыцца і зь меркаваньнем «Беластаччаніна», які напісаў у *Pszeglądzie Pravosławnym*: «Загінуў наш лепшы Прыяцель Дзьмітрый Канстанцінавіч Арцыменя».

У мяне няма жаданьня спрачацца з Падляшуком, я толькі хачу паразважаць над гэтай справай. Адзін з аспэктаў аналізу — рэлігійнасьць Арцымені. Да 59 гадоў жыцьця (да жніўня 1991 г.) нябожчык быў шчырым камуністам, а таму, трэба думаць, ня мог адначасова верыць і ў існаваньне Бога, і ў марксысцкія догмы. Іншая рэч — падсьвядомае жаданьне пакаяцца, замаліць нейкія свае грахі...

Як нам вядома, летась улетку Арцыменя нават паспавядаўся ў мітрапаліта Філарэта, які прыехаў у Горадню адмыслова дзеля таго, каб пашлюбіць малодшага сына Арцымені. Дарэчы, мясцовыя вернікі паставіліся да гэтага факту з насьцярогаю, бо лічылі, што духоўны сан Філарэта не дазваляе яму даваць шлюбы. Што ж тады прымусіла мітрапаліта гэта зрабіць? Ці не было тое падзякай Арцыменю за базыльянскі кляштар, адным махам перададзены праваслаўнай царкве?

Філарэт даслаў спачуваньне з прычыны гвалтоўнай сьмерці Арцымені. Кажуць, што мітрапаліт Філарэт прыехаў бы і на пахаваньне (хоць і быў тады хворы), калі б адпяваньне адбывалася ў храме. Малебен у царкве, зрэшты, быў, але толькі на дзевяты дзень пасьля забойства. Адпявалі ж нябожчыка дома. А труну, вынесшы з аблвыканкаму, паставілі пад помнікам Леніну, дзе і правялі жалобны мітынг. Потым адбылося шэсьце па вуліцах горада, прычым за труною несьлі ня крыж, а кантовы слупок, праўда, бяз звыклай зоркі...

Ніхто ня будзе спрачацца з тым, што сёньня праваслаўная царква на Беларусі — моцны ідэалягічны інстытут Расейскай праваслаўнай царквы, што заўзята праводзіць прарасейскую палітыку. Таму памыляецца Падляшук, калі атаясамлівае праваслаўе Арцымені зь беларушчынай. Прыблізна ў той час, калі згодна зь ельцынскімі ўказамі ў Маскве выкідалі на вуліцу з колішніх царкоўных будынкаў аркэстровыя калектывы, тэатральныя студыі, музэйныя экспазыцыі, тое самае адбывалася і ў Горадні. СВАБОДА паведамляла, як увесну 1992 г. дзякуючы Арцыменю гвалтам выгналі з базыльянскага кляштара Дзяржаўны музэй гісторыі рэлігіі — моцны асяродак беларушчыны ў Горадні. Супраць гэткай пасьпешлівасьці былі і гарадзкія ўлады, і камісія ВС па спадчыне, і Міністэрства культуры. Але марна. Якраз тады адбылося збліжэньне Арцымені з калегам па ВС Філарэтам, якога на Беларусі ніхто ня лічыць змагаром за беларушчыну... Цікава, што ўдзел у «штурме» кляштара бралі і праваслаўныя вернікі зь Беласточчыны. Прычым усё гэта суправаджалася тады заклікамі «белорусскому языку не быть в святом храме!», паколькі на базыльянскі храм прэтэндавала таксама ўніяцкая абшчына, якую абласныя ўлады доўгі час адмаўляліся рэгістраваць, хоць гарвыканкам дазвол на гэта даў адразу.

Яшчэ крыху гісторыі. У 1990г. падчас выбараў у ВС БССР Арцыменя ў Астравецкім раёне, дзе ён раней працаваў першым сакратаром райкаму КПБ, перамог свайго праціўніка — аднаго зь беларускіх адраджэнцаў прафэсара А.Мальдзіса. Прычым, «на пачатку выбараў агітацыю за Арцыменю вялі грамадзяне Польскай Рэспублікі — члены ансамбля з Познані, якія распаўсюджвалі лістоўкі на польскай мове» — так пісаў у свой час *ЛіМ*. Можна, аказваецца, спачатку шукаць сяброў сярод палякаў, а потым станавіцца шчырым праваслаўным, а значыцца — паводле Падляшука — прыяцелем беларусаў, прычым чамусьці менавіта беластоцкіх.

Безумоўна, усе гэтыя рэлігійна-этнічныя справы — рэч вартая ўвагі, але як жа быць тады зь вялікімі грашыма, знойдзенымі ў службовым сэйфе Арцымені? З фактамі трэба лічыцца! Аднак у Падляшука і тут падрыхтаваны адказ. Ён лічыць паведамленьне пра 30 тыс. даляраў «ілгунствам палянафільскага беларускага друку», бо, на ягоную думку, «нябожчык Арцыменя да наіўных людзей не належаў і калі б такія грошы меў, то ў службовым сэйфе іх не трымаў бы, а знайшоў для іх іншае сховішча».

Каму ж у такім разе выгодная «мафіёзная» вэрсія забойства Арцымені, калі яна, як піша «шчыры беларус» зь Беласточчыны, «пашыта тоўстымі ніткамі»? Не дасьцё веры, Падляшук перакананы, што гэта «супрацоўнічаючыя з польскай мафіяй работнічкі НКВД ці, як цяпер яно называецца, КДБ, пазычыўшы зь Дзяржбанку, падкінулі ў службовы сэйф тыя даляры, маркі ды фунты, каб такім чынам замесьці сьляды, не зачапіць сваіх польскіх мацадаўцаў ды хуценька справіцца са справай і падставіць грудзі пад мэдалі ці ордэны С.С.Шушкевічу ці В.Ф.Кебічу — таксама палякам».

Вось такая нечаканая вэрсія забойства ўзьнікла ў Беластоку.

Аляксандр ПАЦЭВІЧ

“Западно-руссизм” не памёр

Нарыс з гісторыі нацыянальнага вырачэнства

Такі феномэн, як адцураньне некаторых індывідаў або груповак этнасу ад культурнай традыцыі свайго народа і абавязкаў нацыянальнай салідарнасьці, даволі часта сустракаўся ў гісторыі. Гісторыкі тлумачаць гэтую зьяву ўплывам на народ розных сілаў, сацыяльных, эканамічных, культурных і палітычных чыньнікаў, а найчасьцей іхняе сукупнасьці. Ня раз траплялася так, што ў выніку этнасы проста зьнікалі з гісторыі чалавецтва. Але было й наадварот: народ гуртаваўся, кансалідаваўся і няўмольна паўставаў супраць вырачэнцаў. Такі горкі лёс напаткаў габрэяў, што адступіліся ад юдаізму, так было і зь сэрбамі і чарнагорцамі, што прынялі іслам. Калі глядзець на гісторыю беларускага народа, то відаць, што «вырачэнства» стала ледзь не адзнакай яго жыцьця. Праблема гэтая, безумоўна, вельмі складаная і шматгранная, але, бадай, галоўная прычына — асаблівае геапалітычнае становішча на сумежжы цывілізацыяў, дзяржаваў і этнасаў.

Так, у Сераднявеччы адбываецца працэс паланізацыі «эліты» беларускага этнасу. Але большасьць народа захавала нацыянальныя традыцыі, мову і духоўную культуру. Дый значэньне паланізацыі шляхты нельга перабольшваць: паняцьці «нацыя» і «народ» у дачыненьні да фэадальнага грамадзтва могуць ужывацца даволі ўмоўна, бо нашмат больш вызначальнай характарыстыкай быў факт паходжаньня чалавека. Як сьведчаць пісьмовыя крыніцы, тыя ж палякі не ўсьведамлялі сябе палякамі ў сёньняшнім разуменьні гэтага слова, а былі «мазурамі», «варшавякамі», «мазаўшанамі» і г.д.

Зусім іншая сытуацыя складваецца пры пераходзе ад фэўдальнага грамадзтва да капіталістычнага. Пад той час адбываецца фармаваньне НАЦЫЯЎ, значна ўзрастае дынаміка сацыяльнага і нацыянальнага жыцьця, і як вынік — дэфармацыі працэсу фармаваньня нацыянальнай сьвядомасьці набываюць вельмі небясьпечны характар і фактычна закладаюць міну запаволенага дзеяньня пад будучыню народа. Гэткі этап у разьвіцьці беларускай нацыі адметны магутным асыміляцыйным ціскам з боку Расейскае імпэрыі, а ці не найважнейшым чыньнікам таго ціску быў наймагутнейшы ў сьвеце бюракратычны апарат. Палітыка асыміляцыі ды ўніфікацыі натуральная для любой імпэрыі, але ніводная імпэрыя ня мела такіх магчымасьцяў, як Расея.

Пад палітыку «русыфікацыі» Беларусі была падведзеная і адпаведная ідэалягічная база ў выглядзе «западно-руссизма», галоўным тэарэтыкам якой стаў беларус па паходжаньні, сын уніяцкага сьветара з Пружаншчыны, прафэсар гісторыі М.Каяловіч. Сутнасьць «западно-руссизма» простая: Беларусь — «исконно русская земля», палітычнае крэда — барацьба з «лацінствам» і «пальшчызнай». Надзвычай красамоўны такі енк душы прафэсара Каяловіча: «У рускіх людзях цяпер крайняя патрэба ў Заходняй Расіі... Прыйдзіце, княжце, валодайце намі, але не па-панску, як палякі, а па-брацку, як належыць рускім». Галоўным правадніком гэтае дактрыны ў жыцьцё, найлепшым «рускім братам» быў віленскі генэрал-губэрнатар М.Мураўёў, той самы, што патапіў у крыві паўстаньне 1863 г. Дарэчы, усю гісторыю «западно-руссизма» выдатна паказаў вядомы беларускі гісторык і палітык А.Цьвікевіч, але камуністы ў свой час забаранілі ягоную кнігу і зьнішчылі амаль увесь наклад.

Але ідэя ідэяй, а справа справай. У русыфікатараў узьніклі сур'ёзныя праблемы з падтрымкай «западно-руссизма» на Беларусі. І ня дзіва, бо, як заяўляў адзін з галоўных спадкаемцаў Мураўёва, папячыцель Віленскай вучэбнай акругі І.Карнілаў, «увесь цяжар барацьбы» ляжаў «на праваслаўным духавенстве і вучэбнай акрузе, якім павінны садзейнічаць усе рускія наяўныя сілы ў мясцовай адміністрацыі, насьпех сабранай з розных месцаў Расіі... Дык акрамя чыноўнікаў і сьвятароў — хто ж тут рускія пісьменныя людзі? Па-за службай рускіх людзей тут яшчэ няма...» А што была Беларусь для наезджых чыноўнікаў, сьведчыць выказваньне аднаго зь іх: «Для ўсіх велікарусаў... Беларусь была terra incognita, краіна, якую мы ведаем таму толькі, што яна паказана на геаграфічнай мапе нашай дзяржавы». Затое ў большасьці сваёй яны былі перакананыя, што ім «прыйдзецца дзейнічаць сярод насельніцтва амаль дзікага, баязьлівага, забітага».

Між тым ідэі «западно-руссизма» не падзяляла нават значная частка праваслаўнага чыноўніцтва, што паходзіла зь беларусаў і якое, дарэчы, ніколі не карысталася даверам царызму і навогул складала ў другой палове XIX ст. меншасьць у дзяржаўным апараце. А большая частка гарачых паплечнікаў Каяловіча і Мураўёва рэкрутавалася зь дзяцей вуніяцкіх і праваслаўных сьвятароў. І ня дзіва: ксяндзоў матар'яльна дый у пляне грамадзкага прэстыжу падтрымлівалі мясцовыя землеўладальнікі-каталікі, а дабрабыт бацюшкаў ды іхніх сем'яў цалкам залежаў ад міласьці царскае адміністрацыі. Дый сацыяльны статус дзяцей сьвятароў, «паповічаў», у Расейскай імпэрыі быў нізкі, што стварала прыдатную глебу для палітычнага і духоўнага экстрэмізму. Таму даволі заканамерным было зьяўленьне на Беларусі агрэсіўнага тыпу фанатыка і разбуральніка, які імкнуўся быць большым расейцам за самога імпэратара. Адзін з такіх дзеячоў А.Жыркевіч пісаў: «Мы не за мёртвы паліцэйска-канцылярскі дабрабыт, а за пастаяннае жыццё на аванпастах...» Але ж, каб жыць усё жыцьцё на «аванпастах», неабходна стварыць вобраз ворага і абгрунтаваць надзвычайную важнасьць барацьбы. Ужо згадваны І.Карнілаў пісаў у лісьце да Каяловіча, што тут, у Паўночна-Заходнім краі, — «свайго роду Каўказ, маральная барацьба рускіх асноў супраць варожых палітычных і рэлігійных супольніцтваў... Тут мы сутыкаемся з варожымі цывілізацыямі». Якое ж канкрэтна зло нясуць беларускаму народу «варожыя цывілізацыі», зразумелага адказу нідзе не даецца.

> *Нацыянальныя вырачэнцы імкнуліся быць большымі расейцамі за самога імпэратара. А сёньня?*

У гэтай «сьвятой барацьбе» «западно-руссам» трэба было вызначыцца, што ж рабіць зь беларускай моваю. Цікава, што некаторыя ўплывовыя расейскія чыноўнікі лічылі карысным падтрымліваць, безумоўна, у пэўных межах, беларускую мову ў супрацьвагу польскай. Але «сваё» начальства было цьвёрдым і пасьлядоўным. Так, менскі праваслаўны архіяпіскап Міхаіл Галубовіч пісаў у Сынод: «Беларуская мова не апрацаваная, на ёй немагчыма выказаць абстрактныя думкі, эўфанія яе вельмі непрыемная. Дык навошта ставіць яе на падмосткі літаратурнай мовы, калі няўхільнай мэтай урада павінна быць абагульненьне чыста расійскай мовы». Такую ж пазыцыю займаў і рэдактар «Вестника Западной России» К.Гаворскі, які паходзіў зь Віцебшчыны: «Навучаць на беларускім жаргоне — гэта бяссэнсіца, якая, дзякаваць Богу, яшчэ не прыйшла на розум нікому зь беларусінаў». Мясцовыя «западно-руссы» зацята змагаліся і супраць адкрыцця на Беларусі вышэйшай навучальнай установы, у чым разыходзіліся нават з самім Мураўёвым. Яны часам дазвалялі сабе нават крытыкаваць урад за недастаткова рашучую палітыку русыфікацыі.

У пачатку XX стагодзьдзя дзеячы «западно-руссизма» змагаліся зь беларускім Адраджэньнем, ня грэбуючы пры гэтым самымі бруднымі мэтадамі. Аднак у гэтага пакаленьня вырачэнцаў была адна хіба: яны не маглі існаваць бязь міту-сымболю Вялікай Імпэрыі, а імпэрыя развалілася. Дзейнічаць самастойна, не адчуваючы падтрымкі магутнага апекуна, яны не маглі, відаць, па сваёй прыродзе і сутнасьці.

Аднак падтрымка знайшлася, «западно-руссизм» не памёр. Ён нават здолеў паднавіцца тэарэтычна і ўтварыць гібрыд з камуністычнай ідэяю. Гэта, зрэшты, заканамерна: камунізм увогуле, а савецкі тым больш, мысьліць імпэрскімі катэгорыямі. Дый псыхалёгія адцураньня ад бацькоўскай культуры фактычна не зьмянілася. Маргіналы з розных станаў насельніцтва (народа — сказаць цяжка) пазбаўляліся і пазбаўляюцца пачуцьця ўласнай непаўнавартасьці шляхам зьліцьця ў экстазе ўласнага «я» зь «вялікай ідэяй» і «вялікай барацьбой». І ня грэбуюць пры гэтым дармавой кармушкай — платай за здраду свайму народу.

Сяргей ТОКЦЬ,
гісторык

ФІЛАРЭТ СУПРАЦЬ АЎТАКЕФАЛІІ, СУПРАЦЬ УНІІ, СУПРАЦЬ АДНОЙ ДЗЯРЖАЎНАЙ МОВЫ

Мітрапаліт Філарэт адказвае на пытаньні парыжскай Kultury

У падвойным 7—8 нумары парыжскай *Kultury* у рубрыцы «На ўсходзе ад Польшчы» надрукаваны гутаркі Адама Куліка з Патрыяршым экзархам усяе Беларусі Мітрапалітам менскім і слуцкім народным дэпутатам Рэспублікі Беларусь Філарэтам. Апроч размовы з уладыкам, карэспандэнт занатаваў таксама свае ўражаньні ад убачанага ў Менску, выказваньні іншых сьвятароў, зь якімі яму давялося спаткацца.

Гаворачы пра статус праваслаўнай царквы на Беларусі, Філарэт сьцьвярджае, што яна ўжо зьяўляецца ў поўным сэнсе слова самастойнай, хаця й не аўтакефальнай. Гэтую самастойнасьць беларускай царкве Сынод рускай праваслаўнай царквы даў яшчэ ў 1989 годзе. Што датычыць аўтакефаліі, дык уладыка лічыць, што ў ёй пакуль няма патрэбы. Такім парадкам, паводле ягоных словаў, беларуская праваслаўная царква хоць не аўтакефальная, але ўсё адно самастойная, прычым нават больш за латвійскую, якая абвясьціла аб сваёй самастойнасьці, але ўсё адно ўваходзіць у склад Маскоўскага патрыярхату.

Незадаволены гэткім адказам, журналіст перад самым ад'ездам зноў запытаўся: «Дык, значыцца, мець аўтакефальную беларускую царкву й незалежны беларускі касьцёл не ў інтарэсах Беларусі?» Уладыка адказвае чамусьці толькі на другую частку пытаньня: «Які незалежны касьцёл? На 150 ксяндзоў толькі 26 беларусаў».

Яшчэ нядаўна пры слове «унія» у любога праваслаўнага клерыка літаральна брынялі крывёй вочы. Чаму? Адзін са сьвятароў мовіць А.Куліку наступнае: «Унія хоча быць сьвяцейшай за Папу. Гэта праблема ня веры, а палітыкі». А што думае пра унію ўладыка? Ён лічыць, што на Беларусі няма рэлігійнай канфрантацыі, і гэта, на думку мітрапаліта, вельмі непакоіць украінцаў, Ватыкан і польскі касьцёл, які «рыхтуе ўніятаў для экспансіі на Беларусь». У яго таксама выклікае абурэньне магчымасьць стварэньня для ўніятаў біскупства й сэмінарыі.

Карэспандэнт *Kultury* ня можа так адразу ўцяміць, чаму ў Філярэта выклікаюць адкрытую непрыхільнасьць менавіта ўніяты, якіх на Беларусі, як вядома, усяго жменька. Філарэт адказвае: «Навошта ў Польшчы, ультра каталіцкай краіне, існуюць уніяты? Я разумею, іх рыхтуюць для Расеі, для Беларусі!» Журналіст спрабуе не пагадзіцца, але Філарэт працягвае: «А што яшчэ яны могуць тамака рабіць? Іх рыхтуюць для працы сярод праваслаўных у Польшчы, на Беларусі й Украіне. Гэта зразумела». Уладыка дадае да сказанага, што два гады таму, падчас свайго візыту ў Рым, ён тлумачыў Папу, што «уніяцтва сваё аджыло. Гэта ня мэтад, ня шлях да паяднаньня. Уніяцтва яшчэ болей паглыбляе разлад». Дапытлівы інтэрвіюэр цікавіцца тады: «Хто ж заварыў гэтую кашу, калі ўніятаў тут усяго жменька, — Ватыкан, Львоў, Варшава?» «Не, — адказвае Філарэт.— Маем мы тут такі БНФ, апазыцыйную партыю — Беларускі Народны Фронт. Яны ўсё хацелі б перарабіць гвалтам: школы, унівэрсітэты — толькі зь беларускай моваю выкладаньня. Царкву — найлепей уніяцкую, нацыянальную, беларускую».

Адам Кулік спрабуе запярэчыць яму: «Калі ня будзе ў школе беларускай мовы, ці застанецца тады беларускі народ?» У адказ на свае словы ён чуе філіпіку: «Чаму не павінна быць мовы? Яна будзе! Але аддаленьне ад расейскай мовы я разумею як штосьці накшталт браку павагі да расейцаў, якія тут жывуць. Даробак расейскай грамадзкасьці Беларусі — як бы гэта сказаць лепш — у арганізаваньні беларускай рэспублікі, пабудове яе эканамічнай, навуковай, культурнай базы аграмадны, і гэтак, раптам, перайсьці на іншыя рэйкі?»

Паводле Філарэта, дзяржаўнымі павінны быць дзьве мовы: беларуская і расейская. Толькі так «будзе справядліва», і ён ня бачыць у гэтым ніякай праблемы. Іншага жадае толькі БНФ, але, лічыць уладыка, аграмаднае на пачатку значэньне Фронту сёньня значна зьменшылася, бо ягоныя дзеячы захапіліся разважаньнямі ды тэорыямі, далёкімі ад жыцьця. Някемлівы журналіст не разумее, як жа тады пры дзьвюх дзяржаўных мовах падтрымаць і разьвіць нацыянальную самасьвядомасьць беларусаў. Але аказваецца, што гэтым, па словах Філарэта, зоймецца царква. Толькі, галоўнае, ня трэба сьпяшацца зь беларускай мовай. Працэс, маўляў, няпросты, а таму яго варта расьцягнуць на дзесяцігодзьдзі...

Такім чынам, з публікацыі ў парыжскай *Kultury* вынікае, што мітрапаліт Філарэт адчувае сябе дастаткова самастойным і не жадае большай незалежнасьці ў выглядзе аўтакефаліі. Не зважаючы на тое, што ўніяты ня маюць на Беларусі аніводнага храма, а іх саміх невялічкая купка, уладыка вельмі баіцца грэка-каталікоў. У кожным разе, яны яму надта недаспадобы. Хоць Філарэту ніхто не забараняе карыстацца выключна расейскай мовай у храме, на беларускім тэлебачаньні і нават у нацыянальным парляманце, ён усё адно адчувае сябе абражаным. Абражаным таму, што беларуская мова фармальна абвешчана на Беларусі дзяржаўнай, фактычна ёю не зьяўляючыся, пра што выдатна вядома ўладыку.

Сяргей МАКСІМОВІЧ

Рамуальдас ОЗАЛАС

Паміж Усходам і Захадам патрэбна “трэцяя сіла”

Узаемадачыненьні Летувы і Украіны — адзін з найважнейшых чыньнікаў у фармаваньні Эўропы XXI ст. Адзіным наш кантынэнт можа быць толькі тады, калі паміж Усходам і Захадам будзе ляжаць Цэнтральная Эўропа — трэці геапалітычны рэгіён Эўропы, які толькі і зможа зрабіць адносіны між Усходам і Захадам больш далікатнымі. Аніякія ідэі, аніякія дамовы ня змогуць паяднаць дзьве супрацьлеглыя сілы. Іх зможа хіба толькі нэўтралізаваць трэцяя — тая, што або знаходзіцца недзе ў прасторы панад імі, або фізычна ўклінілася ў прастору паміж імі. Так было зь Нямеччынаю і Летувой, пакуль між імі не ўсталявалася Польшча. Так будзе і зь Нямеччынаю ды Расеяй, пакуль між імі ня зойме мейсца Цэнтральная Эўропа.

Мы ведаем, што такое Заходняя Эўропа. Паціху пачынае высьвятляцца, што такое Усходняя Эўропа: гэта Расея без яе азыяцкай часткі і асабліва — без азыяцкага мэнталітэту.А што ж такое Цэнтральная Эўропа?

Гэта — шырокая група краінаў, што доўгі час знаходзіліся пад уплывам Захаду або Усходу Эўропы, а часьцяком і ў непасрэднай залежнасьці ад іх. Гэта тэрыторыі, што праляглі праз усю Эўропу ад Фінляндыі на поўначы да Грэцыі на поўдні. На гэтай паласе даволі выразна выдзяляецца заходняя частка з Польшчаю, Чэхіяй, Славакіяй, Вугоршчынай, Румыніяй, краінамі былой Югаславіі дый Грэцыяй, што ўвесь час знаходзілася пад уплывам і апекаю Захаду, а таксама ўсходняя частка — з Украінай, Беларусьсю, краінамі Балтыі і Фінляндыяй, якія яшчэ і сёньня адчуваюць на сабе моцнае ўзьдзеяньне Расеі. Ступень іхняй залежнасьці ад Расеі была і застаецца вельмі неаднолькаваю, аднак няма сумневу, што ўсе яны, і нават Беларусь, хацелі б вырвацца з-пад расейскай апекі.

Ці ж не зьяўляецца гэта дастатковым падмуркам еднасьці згаданых краінаў ды наколькі рэальнае стварэньне якой-кольвечы садружнасьці ў Цэнтральнай Эўропе?

У прынцыпе такое суіснаваньне магчымае. Галоўная перадумова — духоўная блізкасьць гэтых народаў, падмацаваная каталіцкім мэнталітэтам. Праваслаўе Украіны і Беларусі ў духоўным пляне схіляе іх у бок Расеі, аднак культурная спадчына Кіеўскай Русі на Украіне і Вялікага княства Літоўскага на Беларусі ды гістарычная памяць абодвух народаў выдзяляюць гэтыя краіны з прасторы расейскага праваслаўя, далучаючы іх да Цэнтральнай Эўропы як да прасторы памежных сытуацыяў ды асаблівага культурнага лёсу.

Калі Украіна сапраўды хоча быць сама сабою, то ня мае выбару і мусіць знайсьці ў сабе сілы выстаяць перад Расеяй. Сёньня надышоў вырашальны момант: зможа Украіна пераадолець эканамічны ўціск Расеі і захаваць «асаблівую пазыцыю» (як пра гэта гаварылася падчас падпісаньня ў Маскве новай эканамічнай дамовы СНД) ці пад націскам росту цэнаў ды спаду вытворчасьці зьмірыцца і ўкленчыць у новым саюзе, які, бадай, мала будзе адрозьнівацца ад папярэдняга.

Сувязі Летувы і Украіны немагчыма разглядаць без уліку польскага фактару. І тут становішча дзяржаваў падобнае: абедзьве маюць рэгіёны, да якіх пэўныя сілы Польшчы выказваюць асаблівую ўвагу. Супрацоўніцтва Летувы і Украіны магло б стымуляваць вырашэньне праблемаў польскіх нацыянальных меншасьцяў у абедзьвюх краінах, зрабіць свой унёсак у балянс стабільнасьці ў Цэнтральнай Эўропе. Польшча, як жартуюць самі палякі, баіцца ўсіх суседзяў, не баіцца толькі Летувы. Варта пастарацца, каб Польшча ацаніла і сяброў Летувы.

Кажучы сур'ёзна, сяброўства Украіны і Летувы — адзін з найважнейшых чыньнікаў стварэньня доўгатэрміновых добрасуседзкіх адносінаў з Польшчаю. У гэтым сэнсе адзіным гарантам для Летувы застаецца Украіна: Латвія ды Эстонія тут нам слабыя памочнікі. А без добрасуседзтва Летувы ды Польшчы немагчымая ўся Цэнтральная Эўропа, безь якой, здаецца, вырвацца з-пад расейскае апекі няшмат шанцаў мае і Украіна. Такім чынам, супадзеньня зацікаўленьняў тут нашмат больш, чымся несупадзеньняў. А якім чынам трохкутнік Летува-Украіна-Польшча зможа замацавацца канкрэтна — гэта ўжо пытаньне не геапалітыкі, а палітычнае будзённасьці.

Адзін з асноўных напрамкаў інтэграцыі, ініцыятарам якога зьяўляецца Украіна і які падтрымлівае Беларусь, — гэта ідэі і праекты газа- і нафтаправодаў з азыяцкіх краінаў. Найсур'ёзнай увагі заслугоўвае думка пра эўрапейскую магістраль Поўнач—Поўдзень, якая, магчыма, магла б паўстаць з магістралі Via Baltica і злучыць Гэльсінкі з Афінамі. Аднак найбольш фундаментальным рашэньнем быў бы пастаянны палітычны кансультатыўны сход краін Цэнтральнай Эўропы.

Канечне, супраць такога сходу рэзка можа паўстаць ня толькі Расея, але і, варта чакаць, Нямеччына. Дык тым больш такі сход неабходны, і я думаю, што раней ці пазней гэта адбудзецца.

Ідэя Цэнтральнай Эўропы ўжо даўно папулярызуецца ў Польшчы. У выпадку падпісаньня палітычнае літоўска-польскай дамовы, што гарантавала б добрасуседзтва, у нас не засталося б сур'ёзных пярэчаньняў супраць гэтае ідэі. Найлепш было б ажыцьцяўляць яе разам — лепш і для Летувы, і для Украіны. А да таго часу летувісам і ўкраінцам неабходна як след разгледзець свае пазыцыі ды знайсьці агульны інтарэс дзеля Цэнтральнай Эўропы.

Lietuvos Rytas

Рамуальдас ОЗАЛАС (54 гады) — дэпутат Сэйма Летувы, Старшыня партыі Цэнтра. Узначальвае Дзяржаўную камісію на перамовах з Расеяй.

Былы Віцэ-старшыня «Саюдзіса». Быў народным дэпутатам СССР, дэпутатам ЛССР і Летувіскай Рэспублікі.

Прыйшоў у палітыку зь Віленскага ўнівэрсытэту, дзе выкладаў гісторыю філязофіі.

ЗАСТАНЕМСЯ “БЕЛЫМІ РАСЕЙЦАМІ”?

Нядаўна ў рэдакцыю трапіла даволі цікавая кніга, выдадзеная ў ЗША. Гэта гід-дапаможнік для амэрыканскіх і брытанскіх турыстаў, якія зьбіраюцца наведаць СНД і краіны Балтыі.

Выданьне зусім сьвежае, 1993 года. Такія кніжкі вельмі папулярныя на Захадзе, бо значна дапамагаюць турыстам падчас падарожжаў, даючы ім самую разнастайную інфармацыю пра гісторыю, культуру, турыстычныя славутасьці шмат якіх краінаў сьвету. Таму, натуральна, мяне зацікавіла, якую інфармацыю пра Беларусь атрымліваюць звычайныя амэрыканцы і брытанцы перад паездкай у СНД.

Першае, што кідаецца ў вочы пры азнаямленьні з дапаможнікам, гэта, вядома ж, яго назва, якая, мякка кажучы, не адпавядае зьместу. Ён называецца «Расея і краіны Балтыі», хоць там даецца інфармацыя і пра краіны Сярэдняе Азіі, Каўказа, а таксама Украіну ды Беларусь. Мусіць, старое ўяўленьне амэрыканцаў пра тое, што ўся тэрыторыя, якую некалі займаў Савецкі Саюз, называецца Расеяй, аказалася даволі трывалае і жывучае. І калі балтыйскія краіны ўжо скінулі зь сябе гэтую брыдкую мянушку і прымусілі паважаць сваю адметнасьць, дык Беларусь гэтага, на жаль, яшчэ не заслужыла. Таму і фігуруе яна ў амэрыканскім даведніку толькі ў разьдзеле «Эўрапейская Расея ды Беларусь», дзе ёй адведзеная роля транзытнага маршруту з Польшчы ў Маскву.

Апісаньні беларускіх гарадоў, разьмешчаных уздоўж магістралі Берасьце-Смаленск, стракацяць назвамі мінулай эпохі: Савецкі, Ленінскі, Камсамольскі і г.д. У Кобрыне турыстам, як і раней, раяць наведаць музэй Суворава, у Баранавічах — зірнуць на помнік Сяргею Грыцаўцу, «двойчы герою Савецкага Саюза, забітаму падчас расейска-японскае вайны 1939 г.» У разьдзеле пра Менск увагу заходніх наведнікаў зьвяртаюць, натуральна, на помнік Леніну, які стаіць «перад велізарным урадавым будынкам, найбуйнейшым і найвышэйшым збудаваньнем у горадзе» (?!). Рэкамэндуецца таксама паглядзець на мэмарыял ахвяраў менскага гета «з надпісамі на ідыш і па-расейску, які, згодна з інфармацыяй тэль-авіўскага музэю, зьяўляецца адзіным помнікам такога кшталту ва ўсім былым СССР». Пра Хатынскі мэмарыяльны комплекс у даведніку напісана, што «ўзьнесены ён быў у 1969 г. з прапагандысцкай мэтай: адцягнуць увагу ад Катыні, дзе саветы зьнішчылі тысячы польскіх афіцэраў».

Ёсьць у кніжцы й даволі цікавы разьдзел «Народы Садружнасьці», дзе даюцца кароткія характарыстыкі народаў, якім «пашчасьціла» жыць у савецкай імпэрыі. Трэцімі ў сьпісе (вядома ж, пасьля расейцаў і ўкраінцаў) ідуць беларусы. Аўтар гэтага разьдзелу, нейкі Джордж Шёпфлер, піша, што мы з вамі вельмі падобныя да ўкраінцаў, толькі нават яшчэ больш рускія. Вось цалкам цытата з кніжкі:

«Беларусаў нашмат меней, чым украінцаў; яны ня здолелі разьвіць пачуцьця нацыянальнае адметнасьці; яны пераважна застаюцца ў вёсцы і размаўляюць на сваёй мове дома. У грамадзкіх месцах, прынамсі ў гарадах, яны прынялі расейскую мову. Тут напрошваецца параўнаньне зь нямецкамоўнай часткай Швайцарыі, чые насельнікі размаўляюць дома на Swytzerdutsch, а прылюдна — на літаратурнай нямецкай мове.

Увогуле сьціпласьць беларускіх нацыянальных намаганьняў падсумавана ў лёзунгу першага беларускага выдавецтва, заснаванага ў 1906 г.: «Загляне сонца і ў наша ваконца». Само іх найменьне, якое перакладаецца як «белыя расейцы», сьведчыць, што беларусы — ня болей чым адгалінаваньне ўласна расейцаў».

Напрыканцы нататкі пра беларусаў сп.Шёпфлер падводзіць рысу: «Шмат у чым беларусы — гэта найлепшае дасягненьне савецкай нацыянальнай палітыкі. Беларуская нацыя існуе, і сваё існаваньне яна прывыкла выказваць на мове «савецкага чалавека», г.зн. па-расейску».

Я думаю, што нам ня варта залішне папракаць амэрыканцаў за гэтыя радкі, бо бальшыня напісанага — гэта праўда, хоць і непрывабная. Застаецца хіба што, перафразаваўшы вядомае выслоўе, сказаць: «Кожны народ заслугоўвае таго, як да яго ставяцца». І толькі ад нас з вамі залежыць, ці пачнуць іншыя народы нас успрымаць паважна, ці мы так і застанемся ў іхных вачах «белымі расейцамі».

Віктар ЛУК'ЯНАЎ

Касьцельнае пытаньне

Дзеяньні польскай каталіцкай царквы на Беларусі зьяўляюцца істотнаю падтрымкай ў культурным і адукацыйным пляне выключна каталіцкай польскай меншасьці. У выніку таго, што сьвятары, якія прыязджаюць з захаду, выхаваньне душаў разглядаюць яшчэ і як пытаньне патрыятызму, яны ўспрымаюць сваю дзейнасьць як нацыянальную справу, як умацаваньне «пальшчызны» на Беларусі і клопат аб вяртаньні да сваіх каранёў значнай зрусыфікаванай часткі польскага насельніцтва. Яны робяць гэта перш-наперш праз ужываньне падчас набажэнстваў польскай мовы. У Менску і Маскве з гэтае нагоды гавораць пра палянізацыю.

На Беларусі жыве каля 800 тыс. каталікоў, у асноўным на захадзе краіны. 16 красавіка 1991 г. Папа Рымскі абвясьціў аб стварэньні новай каталіцкай правінцыі на Беларусі, якая складаецца зь епархіі Менск—Магілёў, епархіі Пінск і нанова створанае епархіі Горадня. На чале іх быў пастаўлены Казімір Сьвёнтак, былы генэральны вікарый епархіі Пінск. Абвінавачваньні ў палянізацыі каталікоў былі выказаныя ўжо ў 1990 г. і нагадваюць пра падзеі на Украіне ў той жа самы час. Іх распалілі дзеяньні польскіх сьвятароў, якім беларускі ўрад даў дазвол прыехаць на Беларусь для духоўнага выхаваньня, і былі пазьней падагрэтыя шляхам прызначэньня на пасаду беларускага епарха паляка. У лістападзе 1991 г. Беларускі Народны Фронт папрасіў Папу прыслаць на Беларусь сьвятароў любой нацыянальнасьці, абы не палякаў. Такое ж пажаданьне выказаў Старшыня парляманту Беларусі Станіслаў Шушкевіч. На сустрэчы з польскімі парлямантарыямі ён заявіў у траўні 1992 г., што каталіцкая царква на Беларусі жадае кантактаў са сьвятым прастолам, але толькі праз польскі эпіскапат.

Для беларускага кіраўніцтва было б пажадана, каб сьвятары, якія едуць на Беларусь з Польшчы, маглі казаць набажэнствы па-беларуску, але яно не выключае выкарыстаньня польскай мовы ў выпадках, калі літургія і духоўная літаратура яшчэ не перакладзеная на беларускую мову. Такія ж цяжкасьці мае і праваслаўная царква на Беларусі, але расейскую мову тут разумеюць усе. Прымаецца да ўвагі і тэндэнцыя, на якой — польскай ці беларускай — мове жадаюць чуць набажэнства вернікі, тады ўжо справа за сьвятаром. Бо незадаволенасьць беларускіх каталікоў гэткім становішчам расьце. Падобныя патрабаваньні выказвае і ўласная беларуская каталіцкая іерархія. У Горадні навучаньне прыстараў вядзецца ўжо на дзьвюх мовах, першыя пераклады рэлігійнай літаратуры і частак Сьвятога Пісаньня ўжо існуюць. Ужо замоўленыя першыя пераклады на беларускую мову таксама і з боку праваслаўнае царквы.

Osteurora №9,1993

Цывілізавана ў бездань?

У параўнаньні з большасьцю краінаў былога СССР эканамічная палітыка Беларусі найбольш марудна падвяргаецца рэфармаваньню. У той час, калі супраць гэтага рашуча выступаюць як самыя шырокія колы Апазыцыі, так і Міжнародным валютны фонд, марудны тэмп рэформаў, на думку Старшыні парляманту Шушкевіча, абумоўлены тым, што палітычнае кіраўніцтва краіны іх не жадае. «Мы ня хочам хутчэй разбурыць старое, чым пабудаваць новае. Наш закон аб прыватызацыі быў амаль што гатовы — ён падобны на адпаведныя законы ў суседніх рэспубліках. Але мы ўбачылі, яе кепска ён спрацаваў у нашых суседзяў, і таму вырашылі ўнесьці ў яго пэўныя карэктуры. Мы ня маем права зараз разбураць літаральна ўсё».

У параўнаньні з Расейскай Фэдэрацыяй падставы для рынкавай трансфармацыі на Беларусі больш рэальныя. Істотнай перавагаю зьяўляецца тое, што на Беларусі, у адрозьненьне ад іншых былых савецкіх рэспублікаў, няма міжэтнічных канфліктаў, хіба толькі польская меншасьць стварае ў заходніх абласьцях адносны фактар дэстабілізацыі. Але нават ад апазыцыйных партыяў і груповак не зыходзіць належнага рэфарматарскага ціску. Нават асноўныя пытаньні, такія як увядзеньне нацыянальнай канвэртаванай валюты, вызначэньне ступеню дзяржаўнага рэгуляваньня, лібэралізацыя коштаў, прынцыпы прыватызацыі і структурнай перабудовы эканомікі, застаюцца без належнае ўвагі. Стаўка робіцца на захаваньне палітычнай стабілізацыі і разважлівасьці, чаго палітычнае кіраўніцтва да гэтага часу ня выкарыстала, каб зрабіць першыя рэфарматарскія крокі.

Osteurora №9, 1993

***Osteurora (Усходняя Эўропа)** — нямецкі штомесячны часопіс, які аналізуе актуальныя пытаньні Усходу.*

Беларускія мытнікі атрымалі новую мянушку: «каўбасьнікі»

Карэспандэнт польскай газэты Polska Zbrojna дзеліцца сваімі ўражаньнямі пра перасячэньне польскай усходняй мяжы.

Агароднікі — канец сьвету

Падчас падарожжа па прыгранічных раёнах Польшчы мы не маглі абмінуць памежнага пераходу Агароднікі—Лаздзіяй (Летува). Нам хацелася пераканацца на ўласнай скуры, наколькі праўдзівыя тыя шматлікія апавяданьні пра зьбіваньні, рабаваньні і крадзяжы, што перадаюцца з вуснаў у вусны. Жыхары памежных вёсак і мястэчак цьвердзілі нам: «На шчасьце, бальшыня падарожнікаў не затрымліваецца тут і пасьпешліва кіруецца ў глыб краіны».

Чым бліжэй да мяжы, тым часьцей мы натраплялі на аўтамабілі, што імкліва пераадольвалі апошні адрэзак прыгранічнае трасы. Нам захацелася правесьці экспэрымэнт. Мы распачалі пагоню за чырвоным «Audi».

Напалоханы кіроўца заўважыў хвост ужо праз некалькі хвілінаў. Каб адарвацца, ён пачаў абганяць усе машыны. Урэшце, даведзены да роспачы, ён збочыў з трасы і адарваўся ад нас у Сэйнах. Праз паўгадзіны мы яго зноў пабачылі ўжо ў чарзе на пераход у Агародніках. На наша шчасьце, перад гэтым мы пакінулі сваё аўто пад апекай аднога фэрмэра. Уладальнік «Audi» з запалам апавядаў пра свае прыгоды калегам, якія не былі падобныя да людзей безабаронных і бездапаможных.

Праблемы памежнікаў

Пераход у Агародніках быў разьлічаны на пропуск 20.000 асобаў у месяц. Але з 1989г. праз пераход мяжу перасякае ў сярэднім 300.000 чалавек. Галоўныя праблемы, зь якімі мусяць змагацца памежнікі, — гэта кантрабанда (найперш тытуню і алкаголю), перакіданьне за ўсходнюю мяжу крадзеных (часта па-за межамі Польшчы) аўтамабіляў, нелегальнае перасячэньне мяжы, пераважна асобамі з такіх краінаў, як Індыя, Віетнам, Афганістан, Пакістан.

Памежная варта часта дзейнічае інтуітыўна. Недахоп людзей не дазваляе праводзіць дакладнага кантролю ўсіх падарожнікаў, што зарабляюць на кантрабандзе. Аўтамабільная мафія вельмі рэдка трапляе на кручок памежнікаў. Пераважна на гарачым учынку хапаюць аматараў. Вялікую палёгку супрацоўнікам пагранічнай варты прынесла адкрыцьцё перахода ў Будзісках. Зараз там езьдзяць TIRы, наладаваныя самым разнастайным таварам. Памежнікі спадзяюцца, што больш не паўторыцца выпадак, які адбыўся сёлета ў жніўні, калі з кантэйнэра TIRa выцягнулі дваццаць страшэнна змораных пакістанцаў.

Супрацоўнікі пагранічнай службы мяркуюць, што ўсталяваньне брамаў для выкрыцьця радыёактыўных мэталяў значна зьменшыла рызыку ўвозу ў Польшчу гэтых небясьпечных рэчываў.

Непераможны «Orient Express»

Іншага тыпу зьмены можна заўважыць на летувіска-беларускай мяжы. Аўтамабільны рух і падарожжы «Orient Express»ам — цягнікам Вільня—Віцебск — з даўняга часу зьяўляюцца галоўным спосабам перамяшчэньня паміж гэтымі краінамі. У пераважнай большасьці сталыя пасажыры «Orient Express»а — гэта асобы, якія маюць на тэрыторыі Беларусі сваякоў, што жывуць на вёсцы. Яны вязуць у Летуву прадукты харчаваньня. Летувіскія мытнікі ведаюць, што кантрабандай у буйных маштабах займаюцца прафэсіяналы. Летувіская памежная варта спраўджвае толькі пашпарты і ні ў кога нічога не забірае. Беларусы ж ахвотна корпаюцца ў бульбе і каўбасах, шукаючы невядома што. Напалоханыя пасажыры, бальшыня зь якіх ніколі не была за мяжой, часам не прызнаюцца, што тавары належаць ім, і беларускія мытнікі выходзяць з вагонаў, выносячы з сабой сеткі з хатнімі сырамі або торбы зь нічыйнай каўбасой.

Інтэлігенцыя ў першым пакаленьні, якая жыве ў Летуве, часта езьдзіць на Беларусь да сваіх бацькоў. Гэтыя людзі з жахам чакаюць увядзеньня візаў, бо гэта зробіць немагчымымі такія візыты. Складанай справай зьяўляецца таксама атрыманьне дазволу на вываз сельгаспрадуктаў. Дазвол можна атрымаць у аддаленых пунктах Беларусі, але людзі ня маюць часу на такія падарожжы. Кожны згодны рызыкнуць, і большасьці ўдаецца прывезьці штосьці сабе без дазволу.

Для кантрабандыстаў увядзеньне мытнага кантролю на летувіска-беларускай мяжы ўвогуле ня ставіць ніякіх праблемаў. Каляровыя мэталі, якія вялікімі партыямі перавозяцца ў Латвію, усё яшчэ застаюцца найважнейшай і самай даходнай крыніцай прыбытку. Нездарма самі беларусы кажуць: «Не адзін дамок або віла, пабудаваныя апошнім часам, стаяць на каляровых мэталях».

Гелена ФЕДАРЦОВА

Бывай, правадыр!

У Латвіі дэмантаваны апошні помнік Леніну.

Зусім нядаўна ён яшчэ красаваўся ў Екабпілсе. Гарадзкія ўлады доўга ламалі галаву — што ж рабіць? Узьнікла нават задума стварыць «застойны парк», але пасьля ўсё ж такі вырашылі разьвітацца зь Леніным назаўсёды. Газэта паведамляе, што помнік быў даволі «цяжкім» — адна галава важыла... тону. Цяпер на тэрыторыі Латвіі не засталося аніводнага помніка правадыру пралетарыяту.

Зь Летувы

Нафтавыя пэрспэктывы

Як паведаміў дырэктар Летувіскай дзяржаўнай геалягічнай службы Гедымінас Мотуза, у краіне ўжо адкрыта 19 радовішчаў нафты. Мяркуецца, што агульныя запасы на мацерыку складаюць 140 мільёнаў тон, у моры — больш за 122 мільёны. У сярэднім кожная сьвідравіна месьціць 39 тысяч тон, што амаль на 10 тысяч тон больш, чым у ЗША. За год у Летуве можна здабываць да 1-1,5 мільёна тонаў якаснай нафты. Агульная патрэбнасьць краіны — 5-6 мільёнаў.

Малыя электрастанцыі

Хоць урад і не падтрымлівае ідэі будаўніцтва малых электрастанцыяў, тым ня менш пад уплывам францускіх спэцыялістаў летувіскае дзяржаўнае прадпрыемства «Гідрапраект» мае намер у бліжэйшы час збудаваць каля 200 малых станцыяў на рэках і рачулках Летувы. Яны будуць даваць каля 5 працэнтаў патрэбнай краіне электраэнэргіі. Адна з умоваў рэнтабэльнасьці — прыватызацыя гэтых станцыяў.

Выдаткі

Дэпартамэнт статыстыкі апублікаваў найноўшыя зьвесткі пра выдаткі сярэднестатыстычнай летувіскай сям'і. 60% свайго месячнага бюджэту такая сям'я траціць на харчы. Штодня гараджанін праядае ў сярэднім 2,56 літа (2/3 даляра), а вясковец — 1,78.

Да пачатку ацяпляльнага сэзону выдаткі сям'і на камунальныя паслугі складалі 14%. Але мяркуецца, што з пачаткам апалу кватэр яны ўзрастуць у 3-4 разы.

Не зьмяняюцца сродкі, вытрачаныя на алкаголь, — 1,6%. Найменш грошай ідзе на культурныя патрэбы: сумы настолькі мізэрныя, што Дэпартамэнт статыстыкі іх нават не называе.

Сярэднія выдаткі аднаго члена сям'і ў Летуве складаюць 119 літаў (33 даляры) на месяц.

Вільня адмаўляецца ад пасярэдніцтва Масквы

Віцэ-міністр замежных спраў Летувы А.Янушка заявіў, што ягоная краіна ня згодная атрымліваць ад Нямеччыны кампэнсацыю ахвярам нацызму, калі пасярэднікам гэтага працэсу будзе Расея. Летува магла б адрэгуляваць пытаньні кампэнсацыяў шляхам двухбаковых перамоваў. Як вядома, ФРГ, Расея, Беларусь і Украіна дасягнулі згоды адносна выплаты кампэнсацыі грамадзянам былога СССР, якія пацярпелі ад фашысцкага рэжыму. У сваю чаргу Расея заявіла пра выплату кампэнсацыяў былым савецкім грамадзянам у Летуве. Гэтая заява і выклікала нязгоду летувіскіх палітыкаў, бо да Расеі — праваераемніка савецкага акупацыйнага рэжыму — у іх ёсьць свае рахункі.

Андрэй КОРСАК,
уласны карэспандэнт БелаПАН у Вільні

Кампутарная вайна — ужо ня проста фантастыка

Расея стварыла кампутаровую сыстэму, якая без умяшаньня чалавека можа распачаць і весьці ядзерную вайну, паведамляе адзін з галоўных экспэртаў у ваенных праблемах Расеі амэрыканец Брус Г.Блэйр

Газэта «New York Times» зьмясьціла ягоны артыкул, дзе аўтар сьцьвярджае, што кампутаровая сыстэма была створаная на той выпадак, калі б кіраўнікі расейскае арміі загінулі або ня мелі змогі аддаваць загады.

Кампутары самі па сабе могуць запускаць ядзерныя ракеты ды ўводзіць у дзеяньне вайсковыя сілы, разьмешчаныя за тысячы кілямэтраў. Сыстэма ўключаецца ў крызысны пэрыяд і пачынае дзейнічаць, калі будзе зафіксаваная ядзерная атака супраць Масквы.

Цэнтральнае разьведвальнае ўпраўленьне ЗША і Пэнтагон адмовіліся пракамэнтаваць паведамленьне, аднак кіраўнік разьведкі ў адміністрацыі Дж.Буша Робэрт М.Гатэс заявіў, што Расея стварыла шмат такога, пра існаваньне чаго амэрыканцы нават і не здагадваліся.

У артыкуле гаворыцца, што ЗША таксама маюць кампутаровую сыстэму, якая можа самастойна распачаць ядзерную вайну. У яе менш мажлівасьцяў, чымся ў расейскай, аднак доступ да яе мае большая колькасьць людзей.

Надрукавана ўпершыню

Незалежная выдавецкая кампанія «Тэхналогія» прапануе свае чарговыя выданьні — «Ангельска-Беларускі» і «Беларуска-Ангельскі» слоўнікі вядомага дзеяча нашай эміграцыі з ЗША Яна Пятроўскага.

Тыя, хто ўважліва сочыць за дзейнасьцю выдавецтва, ведаюць, што ўжо больш за год «Тэхналогія» выдае і распаўсюджвае на Беларусі і за яе межамі фактычна адзіны англамоўны часопіс пра нашую краіну «Беларускі Агляд», газэту беларускай эміграцыі «Беларус». За кароткі час выдавецтва выпусьціла ў сьвет вельмі неабходныя зараз слоўнікі — «Расейска-Беларускі хімічны», «Расейска-Беларускі фізыялягічны», «Расейска-Беларускі вайсковы», грунтоўную рэлігійную працу на роднай мове «Будслаў — сьвятыня Беларусі», першую кнігу Анатоля Кудласевіча «Плакун-трава». І вось — слоўнікі Пятроўскага.

Хто ж такі Ян Пятроўскі? Пісьменьнік, навуковец, нарадзіўся ў Слуцку, пасьля гістарычных віхураў дзьвюх сусьветных войнаў жыў у Нямеччыне, Аўстрыі... Ужо доўгі час ён жыве ў ЗША, у штаце Флярыда, і ў свае амаль 90 гадоў зьяўляецца Прэзыдэнтам адукацыйна-харытатыўнага Фонду Яна і Аліцыі Пятроўскіх, галоўная мэта якога — інфармаваньне сьвету пра Беларусь, спрыяньне разьвіцьцю беларускай мовы і культуры, пашырэньне нацыянальнага друкаванага слова. Ян Пятроўскі — аўтар «Клясычнага грэцка-беларускага слоўніка», укладальнік шырокавядомага двухтомніка «Лепшыя думкі чалавека», перакладчык на родную мову «Выбраных дыялёгаў» Плятона, «Унівэрсальнай Дэклярацыі правоў чалавека» і цэлага шэрагу іншых кнігаў.

Слоўнікі Пятроўскага, паводле водгукаў спэцыялістаў з інстытута замежных моваў, па сваім зьмесьце ўнікальныя. Яны налічваюць звыш 10 тыс. тэрмінаў. Аўтар, як і належыць, прытрымліваецца тарашкевіцы. Слоўнікі будуць карыснымі ўсім, хто вывучае ангельскую мову, навукоўцам, філёлягам, студэнтам, жыхарам англамоўных краінаў, якія распачынаюць вывучэньне беларускай мовы. Выданьне ня менш важнае і ў пляне вяртаньня вялізарнага навуковага, культурнага і этнаграфічнага пласту нашае гісторыі, які ўмяшчаецца ў адным толькі слове — «эміграцыя». Менавіта таму мы стараліся ўносіць у яго як мага менш правак дзеля захаваньня трагічнага духу нашай нацыянальнай гісторыі.

Ян Пятроўскі выдаў свае слоўнікі ў 1946 г. у Аўстрыі. На Беларусі ж яны друкуюцца ўпершыню і вельмі абмежаваным накладам — усяго 2 тыс. асобнікаў. Папярэдні кошт двух слоўнікаў, зьмешчаных у адной кнізе, — 1.500 руб. (кошт на канец лістапада 1993г., калі выданьне ўбачыць сьвет).

Усе згаданыя кнігі НВК «Тэхналогія» выдала на Беларусі ўпершыню.

Папярэднія замовы накіроўвайце, калі ласка, на адрас: *220007, Беларусь, Менск, вул.Магілёўская, 43, офіс 104, НВК «Тэхналогія». Тэл./факс (0172) 21-77-40.*

Вацлаў БАГДАНОВІЧ,
прэзыдэнт НВК «Тэхналогія»

Падпісны індэкс 63887. Нумар падпісаны ў друк 23.11.93. Друкарня "Беларускі Дом Друку" (Менск, пр. Ф.Скарыны, 79). Замова 1687 Наклад 20 000.
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12